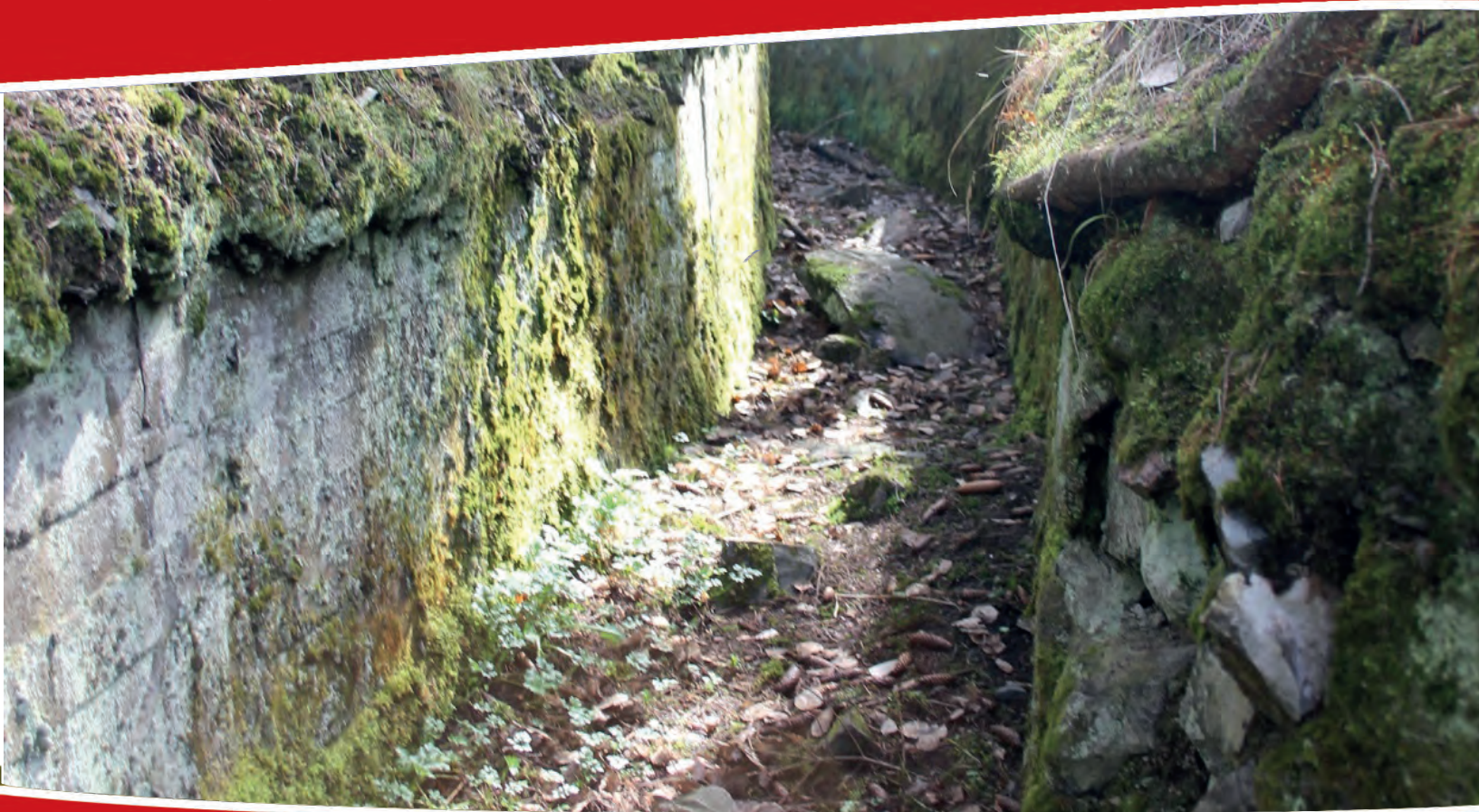


Salla Tenhovirta

PÄÄKAUPUNKISEUDUN  
MAALINNOITUKSET  
RIKOSSEURAAMUS-  
ASIAKKAIDEN TYÖKOHTENA





Euroopan unioni  
Euroopan sosiaalirahasto



© Tekijä ja Kriminaalihuollon tukisäätiö 2014

**Kannessa:** Puolustusaseman yhdyshautaa XVIII: 2 Keskuspuistossa

**Teksti:** Salla Tenhovirta

**Kuvat:** Salla Tenhovirta, Museovirasto/Olli Soininen

<b>1</b>	<b>JOHDANTO .....</b>	<b>2</b>
<b>2</b>	<b>TAUSTAA .....</b>	<b>4</b>
2.1	Yhdyskuntaseuraamusten toimintavelvoitteet.....	4
2.2	Yhdyskuntaseuraamukset kehityspaineen alla .....	5
2.3	Rikosseuraamusasiakkaiden työtoiminnan käytäntöjä ja kokeiluja.....	7
2.3.1	Yhdyskuntapalvelun uusia tuulia .....	7
2.3.2	Avovankiloiden työtoimintaa.....	10
2.4	Kuntouttavat viherympäristöt .....	11
<b>3</b>	<b>MAALINNOITUS SILLOIN JA NYT.....</b>	<b>12</b>
3.1	Historiaa .....	12
3.2	Linnoitukset nykypäivänä .....	13
3.3	Nykytila.....	15
<b>4</b>	<b>HOITOHANKKEEN TOTEUTUS.....</b>	<b>18</b>
4.1	Suunnittelu ja käynnistys.....	18
4.1.1	Suojelusta ja hoidosta vastaavat tahot .....	18
4.1.2	Hoitokohteen valinta .....	19
4.1.3	Hoitosuunnitelma .....	21
4.1.4	Hoitolupa.....	22
4.1.5	Kustannukset.....	23
4.2	Käytännön hoitotyö ja kohteen seuranta .....	23
<b>5</b>	<b>MAALINNOITUSTEN HOITO RIKOSSEURAAMUSASIAKKAIDEN TOIMESTA.....</b>	<b>26</b>
5.1	Hoitotyö ja -toimenpiteet käytännössä .....	26
5.1.1	Vähäistä osaamista vaativat tehtävät.....	27
5.1.2	Erytisosaamista tai ammattilaista vaativat tehtävät .....	28
5.1.3	Työkalut ja työkoneet.....	29
5.1.4	Fyysisesti erityisen vaativat tehtävät.....	30
5.2	Työmaaolosuhteet ja töiden organisointi .....	30
5.2.1	Kiertävä hoitopartio.....	31
5.2.2	Pidempiaikainen työmaa .....	32
5.3	Työhön perehdytys ja työturvallisuus.....	34
5.4	Työnjohdon haasteet ja reunaehdot .....	35

<b>6</b>	<b>ASIAKASKUNTA PÄÄKAUPUNKISEUDULLA.....</b>	<b>36</b>
6.1	Asiakaskunnan terveydentila .....	36
6.2	Asiakkaiden määrä pääkaupunkiseudulla.....	38
6.3	Kohderyhmät .....	39
6.4	Asiakaspohjan riittävyys.....	40
6.5	<b>Työkokemuksen hyödyntäminen koulutuksessa ja</b> <b>jatkotyöllistymisessä .....</b>	<b>42</b>
6.5.1	Linnoitusten hoitotyöhön sopivat koulutukset.....	42
6.5.2	Mahdollisia työllisyyspolkuja.....	42
<b>7</b>	<b>TYÖKOHTEIKSI SOPIVIA LINNOITUKSIA.....</b>	<b>43</b>
7.1	Arvioinnin perusteita.....	43
7.2	<b>Pidempiaikaiset työkohteet.....</b>	<b>45</b>
7.2.1	Mustavuori, tukikohta I.....	45
7.2.2	Kivikko ja Jakomäki, tukikohta IV.....	46
7.2.3	Kivikonlaita, puolustusasema VIII:3.....	49
7.2.4	Haltiala ja Maununneva, tukikohta XVIII.....	51
7.3	<b>Kiertävälle hoitopartiolle sopivat kohteet.....</b>	<b>53</b>
7.3.1	Kurkimäki, tukikohta VII.....	53
7.3.2	Kivikonlaita, puolustusasema VIII:1.....	54
7.3.3	Viikki, puolustusasema XIV: 2.....	55
7.3.4	Länsi-Pakila, puolustusasema XVII:12.....	57
7.3.5	Kannelmäki, tukikohdat XX: 3, 4 ja 6.....	58
7.3.6	Suursuonlaita, XXII: 3.....	60
7.3.7	Kokkokallio, XXXV: 4.....	61
7.3.8	Länsimäki, puolustusasemat II: 7 ja 8.....	63
7.3.9	Rajakylä, puolustusasemat III: 8 ja 9.....	64
7.3.10	Vallikallio, XXVIII: 5 ja 7.....	66
<b>8</b>	<b>YHTEENVETO .....</b>	<b>68</b>
<b>9</b>	<b>LÄHDELUETTELO.....</b>	<b>70</b>
	<b>LIITE 1.....</b>	<b>74</b>
	<b>LIITE 2.....</b>	<b>75</b>

# 1 JOHDANTO

Kriminaalihuollon tukisäätiössä käynnistyi keväällä 2014 Euroopan sosiaalirahaston ja Rikosseuraamuslaitoksen rahoittama hanke, jonka tarkoituksena oli selvittää, voisiko Helsinkiä ympäröivien ensimmäisen maailmansodan aikaisten linnoitusten hoitotyö soveltua rikosseuraamuksiin sisältyviin toimintavelvoitteisiin. Selvityksessä kartoitettiin hoitokohteeksi sopivia linnoitusalueita ja niiden sijaintia, sekä arvioitiin linnoitusten nykytilaa ja hoidontarvetta maisemanhoidon ja alueiden viihtyisyyden kannalta. Lisäksi määriteltiin rikosseuraamusasiakkaiden työtoiminnan ja työnohjauksen reunaehdot ja kulttuurihistoriallisesti merkittävien kohteiden ympäristöhoitotyössä, ja ideoitiin pilottihanketta, jossa linnoitusten hoitoa kokeiltaisiin käytännössä.

Selvityksen taustalla ovat rangaistuskäytännössä tapahtuvat rakennemuutokset, joiden seurauksena rikosseuraamusten painopistettä siirretään laitosseuraamuksista entistä enemmän vapaudessa suoritettaviin rangaistuksiin. Vankiloissa istuu suuri joukko enintään kahdeksan kuukauden vankeustuomiota suorittavia rikosseuraamusasiakkaita, joiden ei ole arvioitu kykenevän esimerkiksi päihde- tai mielenterveysongelmista johtuen suorittamaan rangaistustaan laitoksen ulkopuolella. Mikäli yhdyskuntaseuraamuksia tuomitaan tulevaisuudessa nykyistä enemmän, työelämävalmiuksiltaan heikompien määrän voidaan odottaa lisääntyvän asiakaskunnassa. Haasteisiin vastaaminen edellyttäisi, että perinteisen työtoiminnan rinnalle perustettaisiin palvelupaikkoja, joissa sosiaalisesti heikommassa asemassa olevat saisivat mahdollisuuden suorittaa rikosseuraamuksensa korostettujen tukitoimien avulla.

Vuonna 2014 tulee kuluneeksi sata vuotta Helsinkiä ympäröivän linnoitusvyöhykkeen rakentamisen aloittamisesta. Saman vuoden syksyllä julkaistiin myös opaskirja linnoitteilla retkeilyyn. Useissa kohteissa retkeilijää ovat kuitenkin vastassa vesakon ja muun kasvillisuuden täyttämät, paikoin jopa kaatopaikaksi muuttuneet linnoitteet. Vaikka suurin osa linnoituskohteista kuuluu kuntien puistonhoidon piiriin, ovat itse linnoitusrakenteet monin paikoin jääneet hoitotoimenpiteiden ulkopuolelle. Resurssien vähyyks on johtanut siihen, että hoito on keskeytynyt myös sellaisilla alueilla, jotka ovat joskus olleet siistissä kunnossa. Linnoitteet ovat varsinkin asutuksen välittömässä

läheisyydessä keränneet roskaa ja jätettä, ja heikentävät näin alueiden viihtyvyyttä. Tämä on huolestuttavaa myös suojelullisesta näkökulmasta, sillä hoitamattomilla alueilla kasvien juuret, eroosio ja täyttyminen uhkaavat vahingoittaa linnoitusrakenteita.

Maalinnostusten ja niiden ympäristön hoitotyö voisi olla monessakin mielessä sopivaa työtoimintaa rikosseuraamusasiakkaille, sillä työtehtävät ovat pääsääntöisesti yksinkertaisia, linnoituskohteet sijaitsevat keskeisillä paikoilla Helsingin, Vantaan ja Espoon esikaupunkialueilla ja työtä riittää useiksi vuosiksi eteenpäin. Ryhmässä tapahtuva kulttuurihistoriallisesti merkittävässä ympäristöissä työskentely, oman kädenjäljen näkyminen ja luonnonläheisyys voisivat antaa hyvät edellytykset yhdistää työtoimintaan kuntouttavia, esimerkiksi vertaistukeen ja niin sanottuun Green Care -ajatteluun perustuvia elementtejä.

Selvitystyön pääasiallinen tutkimusmetodi on ollut hajallaan olevan informaation kokoaminen yhteen. Lähdeaineisto koostuu esimerkiksi maalinnostusten inventaarioista, Museoviraston ohjeistuksista, suullisista tiedonannoista, arkistotiedoista, vanhoista linnoitusalueiden hoitosuunnitelmista sekä rikosseuraamusalan raporteista ja tilastoista. Varsinaista uutta tietoa raporttia varten on kerätty maastokäynnein, jolloin on arvioitu linnoituskohteiden nykytilaa ja hoidontarvetta, sekä soveltuvuutta rikosseuraamusasiakkaiden työkohteiksi. Haastavaa selvityksen laatimisessa on ollut olennaisuuksissa pysyminen ennalta arvioitua laajemmaksi osoittautunutta aineistoa tutkittaessa, sekä ajantasaisen tiedon saaminen jatkuvien muutosten alla olevista organisaatorakenteista ja käytännöistä.

Raportissa kuvataan maalinnostusten kunnostus- ja hoitotyötä rikosseuraamusasiakkaiden toimintana. Vaikka linnoitusten hoitoa käsitellään pääasiallisesti yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden näkökulmasta, samat työtoiminnan reunaehdot koskevat käytännössä muitakin rikosseuraamusasiakkaita. Raportin tarkoitus on hyödyttää rikosseuraamusasiakkaiden toimintavelvoitteiden järjestämistä pääkaupunkiseudulla esittelemällä merkittävän uuden työkohteen ja siihen liittyvän toiminnan reunaehdot. Lisäksi raportti toimii esiselvityksenä pilottihanketta varten, jossa työtoimintaa kokeillaan käytännössä.

## 2 TAUSTAA

### 2.1 Yhdyskuntaseuraamusten toimintavelvoitteet

Yhdyskuntaseuraamukset ovat rikosseuraamuksia, joissa tuomittu suorittaa rangaistuksensa palvelupaikassa vankilan ulkopuolella. Yhdyskunta- tai niihin rinnastettavia seuraamuksia ovat suurelle yleisölle tutuimman yhdyskuntapalvelun lisäksi esimerkiksi valvontarangaistus, nuorisorangaistus ja valvottu koevapaus. Yhdyskuntaseuraamukseen voi kuulua seuraamuksesta riippuen erilaisia toimintavelvoitteita kuten palkaton työ, osallistuminen päihteiden käytön tai rikollisuuden vähentämiseen tähtääviin ohjelmiin, tai toimintakykyä ja sosiaalisia valmiuksia edistävään toimintaan. Yhdyskuntapalvelun toimintavelvoitteena on poikkeuksetta palkatonta työtä, valvontarangaistukseen työ kuuluu usein, muttei aina. Toimintaan käytetty aika riippuu tuomitun rikosseuraamuksen lajista ja hänelle henkilökohtaisesti laaditusta suunnitelmasta.

Yhdyskuntaseuraamuksista suurin osa on yhdyskuntapalvelua (Rikosseuraamuslaitos 2013). Euroopan neuvoston sääntöjen mukaan ”yhdyskuntapalvelu on yhdyskuntaseuraamus, johon kuuluu yhdyskuntaseuraamusviranomaisen järjestämää ja valvomaa yhteisön hyväksi tehtävää palkatonta työtä, jossa todellisesti tai vertauskuvallisesti korvataan rikosentekijän aiheuttama vahinko”. Järjestäjänä voi olla julkisyhteisö, kuten valtio, kunta, kuntayhtymä tai seurakunta, tai jokin muu voittoa tavoittelematon yhteisö, kuten järjestö, urheilusäätiö, seura tai sosiaalinen yritys. Yksityishenkilö tai liikelaitos ei voi tarjota palvelupaikkaa, eikä palvelupaikan tarjoajalle makseta korvausta, vaan se saa hyödykseen palvelun suorittajan työpanoksen.

Yhdyskuntaseuraamusten työvelvoitteiden on koettu useimmissa maissa, ja myös Euroopan neuvoston suosituksissa voivan edistää kuntoutumista ja sosiaalista kiinnittymistä. Työtoiminnan kuntouttavia elementtejä voivat olla esimerkiksi tuomitun pääsy osaksi työyhteisöä, ja sen seurauksena syntynyt kosketuspinta rikoksettomaan elämään ja yhteiskuntaan. Jotta kuntouttavat päämäärät voisivat toteutua, työtehtävät eivät voi olla mitä tahansa. Työtoiminnan tulisi olla sellaista, että tuomittu voi kokea tekevänsä hyödyllistä ja mielekästä työtä. Perinteisesti tällaisiksi työtehtäviksi on

mielletty esimerkiksi toisten auttamiseen liittyvät palvelutehtävät, kuten avustajärjestöissä toimiminen. Myös erilaisia asuin- ja puistoympäristöjen hoitotöitä teetetään paljon yhdyskuntaseuraamusasiakkailta.

Tämän selvityksen taustalla on ajatus kulttuurihistoriallisesti merkittävien kohteiden, erityisesti Helsingin alueen ensimmäisen maailmansodan aikaisten linnoitteiden hoito- ja kunnostustöiden mahdollisesta soveltuvuudesta yhdyskuntaseuraamukseen sisältyvän toimintavelvoitteen täyttämiseksi. Lähtökohtaisena oletuksena on, että linnoitusten hoitotyö voisi olla rikosseuraamusasiakkaiden näkökulmasta mielekästä ja jopa palkitsevaa työtä, ja että tällaisen työn tekeminen yhdistettynä sosiaalisiin tukitoimiin edesauttaisi rikollisesta elämäntavasta irtautumista. Maalinnoketju levittäytyy pääkaupunkiseudulla laajalle, kolmen kunnan alueelle, ja kohteita on runsaasti. Kuntien talouden ollessa tiukoilla säästötoimet ovat johtaneet monella alueella linnoitusalueiden hoidon keskeytymiseen, ja siihen, että monin paikoin linnoitteet ovat päässeet epäsiistiin kuntoon. Rikosseuraamusasiakkaiden käyttäminen linnoitusten hoidon työvoimana sopisi hyvin Euroopan neuvoston ohjeistukseen yhteisön hyväksi tehtävästä työstä, sillä linnoitukset ovat muinaismuistolain suojelemia, kulttuurihistoriallisesti merkittäviä kohteita. Tällaisten kohteiden kunnostus ja hoito voisi olla mielekästä työtä myös rikosseuraamusasiakkaiden näkökulmasta.

## **2.2 Yhdyskuntaseuraamukset kehityspaineen alla**

Oikeusministeriön hallinnonalalla tavoitteena on siirtää rangaistusten painopistettä laitosseuraamuksista vapaudessa täytäntöön pantaviin seuraamuksiin (Asikainen ja Lempiäinen 2013). Vankilassa suoritettu rangaistus tulee yhteiskunnalle huomattavasti kalliimmaksi kuin vapaudessa suoritettut rikosseuraamukset. Ehdottoman vankeuden vähentämistä puoltavia tekijöitä ovat taloudellisten näkökohtien ohella tuomitun sosiaalisten suhteiden säilyminen ja valvontateknologian kehitys, joka poistaa tarvetta lievempiin rikoksiin syyllistyneiden sulkemiseen laitokseen.

Enintään 8 kk ehdottoman vankeuden asemesta yhdyskuntapalvelua tulisi tuomita silloin, kuin tälle ei ole laissa määritettyjä esteitä. Näistä vankeustuomioista muutetaan yhdyskuntapalveluksi Suomessa kuitenkin vain noin 37 % (Lavikkala 2013).



Yhdyskuntapalvelun esteenä katsotaan olevan esimerkiksi tuomitun aiemmat yhdyskuntaseuraamukset, tai sellaiset viranomaisselvityksessä ilmenneet seikat, joiden perusteella on syytä epäillä, että tuomittu ei pystyisi suoriutumaan yhdyskuntapalvelusta.

Riskitekijöiksi on usein määritelty vakavat päihde- ja sosiaaliset ongelmat. Laitoksessa istuukin suuri ryhmä henkilöitä, joilta on evätty mahdollisuus rangaistuksensa suorittamiseen yhdyskuntaseuraamuksena, koska heidän työelämäedellytystensä katsotaan olevan niin huonot, että palvelun ei odoteta onnistuvan. Tätä voidaan pitää ongelmallisena siksi, että sosiaalisten syiden ei pitäisi yhdenvertaisuuden nimissä vaikuttaa tuomittujen mahdollisuuksiin suorittaa rangaistustaan vankilan ulkopuolella, jos siihen lain mukaan olisi mahdollisuus.

Viime vuosina on huomattu, että keskimääräiset suoriutumismuutokset asiakaskunnassa ovat heikentyneet (Lavikkala 2013). Mikäli yhdyskuntaseuraamuksiin pyritään jatkossa tuomitsemaan vankeusrangaistuksen sijasta enemmän rikosseuraamusasiakkaita, kehityksen voidaan olettaa jatkuvan samansuuntaisena myös tulevaisuudessa. Koska tuomittujen työpanos ei usein ole muutenkaan kovin hyvä, voi kehitys johtaa suotuisasti yhdyskuntapalveluun suhtautuvien palvelupaikkojen kuormittumiseen, tai siihen, että uusia palvelusopimuksia ei enää tehdä.

Jotta vankilaan joutumista sosiaalisin syin voitaisiin ennaltaehkäistä, niin sanotusti sietokykyisempien palvelupaikkojen määrää olisi tarpeen lisätä. Tarkoitukseen sopivia työtehtäviä olisi esimerkiksi ympäristöhoidon alalla tarjolla lähes loputtomasti, mutta kunnat eivät monesti koe pystyvänsä järjestämään työnohjausta tai valvontaa. Asiaa olisi kuitenkin tarpeen tarkastella pidemmällä aikavälillä. Lyhyttä tuomiota vankilassa suorittavat vapautuvat nopeasti, ja usein varsinkin päihdeongelmista kärsivien elämäntapa jatkuu vapautumisen jälkeen ennallaan. Sitä myötä jatkuu myös kalliiden tukipalveluiden käyttö rikollisen elämäntavan ohella.

Jotta myös työelämäedellytyksiltään heikommilla olisi mahdollisuus suorittaa rikosseuraamuksensa yhdyskuntaseuraamuksena, kuntien olisi yhteistyössä Rikosseuraamuslaitoksen kanssa tarpeen panostaa rikoskierteen katkaisuun ja sen syntymisen ennaltaehkäisyyn. Tavoitteeseen voisi pyrkiä esimerkiksi järjestämällä palvelupaikkoja, joissa ympäristöhoitotöiden ohella tuettaisiin palvelun suorittamista

aktiivisesti liittämällä siihen kuntouttavia päihde- ja mielenterveyspalveluja, työllistymisen tai koulutuksiin hakeutumisen ohjausta sekä hyödyntämällä vertaistuen elementtejä. Ympäristönhoidon työtehtävät sopisivat tähän tarkoitukseen hyvin, mikäli riittävästä työnohjauksesta huolehditaan, sillä vähäisiä kykyjä vaativia tehtäviä kuten haravointia, kitkemistä ja risujen keräämistä liittyy taajama-alueiden puistonhoitoon paljon. Selvityksen kohteena olevat maalinnoitukset voisivat olla Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla hyviä työkohteita tällaiseen malliin, sillä hoitotyöt vastaavat pitkälti puistonhoidon työtehtäviä, eikä kunnilla ollut viime vuosina riittävästi resursseja linnoitusten hoitoon.

## **2.3 Rikosseuraamusasiakkaiden työtoiminnan käytäntöjä ja kokeiluja**

### **2.3.1 Yhdyskuntapalvelun uusia tuulia**

Suomessa yhdyskuntapalvelu on perinteisesti suoritettu niin, että tuomittu työskentelee hänelle määrättyinä aikoina osana jotakin olemassa olevaa työyhteisöä. Tavoitteena on, että tuomittu pääsisi vuorovaikutukseen muiden ihmisten kanssa. Varsinkin pidemmän rikoshistorian omaavilla vanhasta tuttavapiiristä irrottautuminen on lähes välttämätöntä jotta uuden, rikoksettoman elämäntavan omaksuminen olisi mahdollista. Palvelupaikan työyhteisössä on mahdollisuus nähdä esimerkkejä niin sanotusta normaalista, rikoksettomasta elämästä, mikä saattaa edesauttaa positiivisen asennemuutoksen syntymistä tuomitussa. Kaikille tämä perinteisenä pidetty palvelumalli ei kuitenkaan sovi, sillä heillä ei katsota – usein puutteellisen elämänhallinnan takia – olevan edellytyksiä suoriutua yhdyskuntaseuraamuksesta ilman tukitoimia.

Ryhmämuotoisessa yhdyskuntapalvelussa rikosseuraamustaan suorittaa palveluspaikassa samanaikaisesti useampi henkilö. Useamman tuomitun sijoittamista samaan palveluspaikkaan on pyritty Suomessa välttämään, koska on pelätty, että ryhmä jää erilleen muusta työyhteisöstä. Ryhmämuotoista yhdyskuntapalvelua käytetään kuitenkin esimerkiksi Irlannissa ja Hollannissa, joissa toimintaa ohjaavat paikallisten rikosseuraamusorganisaatioiden työntekijät. Suomessa ryhmämuotoista yhdyskuntapalvelua on kokeiltu vasta muutamissa paikoissa, mutta muun muassa

kuntouttavassa työtoiminnassa tapahtuvasta ryhmämuotoisesta työskentelystä kokemusta on enemmän. Kokemukset ovat osoittaneet, että oikein järjestetyssä ryhmätoiminnassa syntyvä vertaistuki voi toimia voimavarana ja kuntouttavana elementtinä osallistujille. Asenteet ryhmämuotoista palvelusta kohtaan ovat rikosseuraamusalan toimijoiden keskuudessa muuttuneet myönteisemmiksi, ja uudentyyppisille palvelupaikkakokeiluille onkin tilausta, jotta ryhmämuotoisesta yhdyskuntapalvelusta saataisiin enemmän kokemusta.

lisäsalmissa järjestettiin vuosina 2004–2006 kokeilu, jonka tarkoituksena oli moniongelmaisten asiakkaiden tukeminen yhdyskuntapalvelun suorittamisessa (Linderborg 2006). Kokeilussa mukana olleiden ikä vaihteli 20-vuotiaista yli 60-vuotiaisiin, ja suurimmalla osalla ongelmat johtuivat pitkäaikaisesta päihderiippuvuudesta, mielenterveysongelmista, ja niitä seuranneesta elämänhallinnan menetyksestä. Jotkut osallistujista olivat olleet jo pidempään työelämän ulkopuolella, vaikka osa oli ennen päihdeongelmaa toiminut vastuullisissakin tehtävissä. Kokeilua varten palkattiin paikalliseen yhdyskuntaseuraamustoimistoon erityinen tukihenkilö, jonka tehtävänä oli tukea ja auttaa palveluaan suorittavia niin, että palvelun suorittaminen onnistuisi.

Ryhmämuotoinen työtapa syntyi kokeilussa työtoiminnan sivutuotteena. Kokeilun edetessä ryhmämuotoinen työskentely osoittautui paitsi tehokkaaksi käytännön järjestelyjen osalta, huomattiin sen myös antavan mahdollisuuden työnteon ohessa käytäville ryhmäkeskusteluille sekä vertaistuelle.

Linderborg kuvaa raportissaan (2006) tukihenkilön henkilökohtaisen vuorovaikutuksen kautta syntyvän tuen ja ohjauksen merkitystä. Tukihenkilön rooli korostui lisälmen kokeilun myönteisten tulosten saavuttamisessa, ja hänen toimenkuvansa muovautui kokeilun aikana melko kokonaisvaltaiseksi asiakastyöksi. Asiakkailta kerättiin kokeilun aikana palautetta, josta ilmeni, että joidenkin asiakkaiden kohdalla palvelun onnistunut loppuun suorittaminen oli pitkälti tukihenkilön toiminnan ansiota. Tukihenkilön kuvailtiin olevan osa työporukkaa. Hän oli hyvinkin perillä asiakkaiden tekemisistä ja tilanteista myös palveluajan ulkopuolella, ja saattoi toisinaan kädestä pitäen kannustaa motivaationsa menettänyttä asiakasta saapumaan töihin.

Ongelmalliseksi muodostui auktoriteettiristiriita, joka syntyi yhdyskuntaseuraamustoimiston valvojien ja tukihenkilön välille suhteessa palvelustaan suorittavaan ryhmään; tukihenkilö koki, että hänen täytyi toisaalta olla asiakkaiden tukena ja pitää heidän puoliaan, ja samalla kuitenkin edustaa rikosseuraamuksen suorittamista valvovaa auktoriteettia. Kysymys kuuluukin, miten tuen ja kontrollin tasapaino voidaan saavuttaa tukihenkilön työnkuvassa. Iisalmen palvelupaikkakokeilun ryhmämuotoisesta, tukihenkilön ohjaamasta työmenettelystä saatuja kokemuksia kannattaisi hyödyntää uusissa palvelupaikkakokeiluissa. Tuetun yhdyskuntapalvelutoiminnan vakiinnuttaminen edellyttää kuitenkin riittävän koulutuksen ja työnohjauksen järjestämistä tukihenkilöille (Oikeusministeriö 2006.)

Myös Oulussa on kokeiltu ryhmämuotoista yhdyskuntapalvelua. Yhdyskuntapalvelua suorittaneiden työtehtäviin kuului jätelasin käsittelyä ja elektroniikkalaitteiden purkua. Vuonna 2008 tehty kokeilu oli alun perin suunnattu sellaisille asiakkaille, joilla perinteisen yhdyskuntapalveluksen suorittamisen esteenä oli palvelutuntien ajoittuminen päällekkäin työn tai opiskelun kanssa. Ryhmät työskentelivät työpajassa lauantaisin. Myöhemmin työryhmiin sijoitettiin myös lyhyen ajan työttömänä olleita suorittajia, ja yksi muutoin vaikeasti sijoitettava suorittaja.

Ryhmäpalvelukokeilu sujui Oulussa kokonaisuudessaan yli odotusten (Rahikkala 2008). Työmotivaatio oli ryhmässä hyvä, ja palvelupaikka oli tyytyväinen yhteistyöhön. Työttömien suorittajien elämäntilanne kuitenkin näkyi heidän kyvyssään suorittaa palvelusta. Työttömien sijoittaminen ryhmään laski työmotivaatiota hetkellisesti, mutta yhdyskuntaseuraamustoimiston, silloisen Kriminaalihuoltolaitoksen työntekijän ohjaaman keskustelun jälkeen tilanne korjaantui ja ryhmähenki parani.

Iisalmen ja Oulun palvelupaikkakokeiluista saadut kokemukset rohkaisevat kehittämään ryhmämuotoista yhdyskuntaseuraamusten työtoimintaa. Kokemuksissa kuitenkin heijastuu ohjauksen ja tuen tarve niiden henkilöiden kohdalla, joiden elämäntilanteeseen liittyy päihde- ja muita sosiaalisia ongelmia, sekä usein niiden seurauksena syntynyt työttömyys. Tukitoimien liittäminen työtoimintaan lisäsi heikommassa asemassa olevien mahdollisuuksia suorittaa yhdyskuntapalvelu loppuun onnistuneesti.

### 2.3.2 Avovankiloiden työtoimintaa

Avovankilassa suoritettuihin rikosseuraamukseen liittyvää toimintaa, jossa tuomittu voi käydä töissä vankilan ulkopuolella esimerkiksi kuntien järjestämässä työtoiminnassa tai siviilitöissä. Yksinkertaiset ympäristöhoitotyöt, kuten esimerkiksi puistoalueiden hoito ja roskien kerääminen ovat suhteellisen helposti organisoitavissa olevaa työtä, ja työtä on tarjolla näissä tehtävissä käytännössä rajattomasti.

Muinaismuistojen lähiympäristössä tapahtuvaa puistonhoitoa on tehty rikosseuraamusasiakkaiden toimesta esimerkiksi Hämeen linnan ympäristössä, jossa avovangit ovat osallistuneet linnan alueen kunnossapitoon. Työtä on tehty ryhmissä, ja tehtävät ovat koostuneet esimerkiksi pihansiivouksesta ja nurmialueiden hoidosta (Soininen 2014a).

Avovangit ovat Hämeenlinnan seuduilla osallistuneet myös muinaisjäännösten hoitoon. Työtehtävät ovat olleet maastossa tapahtuvaa raivaus- ja metsätyötä. Suurin työkohte on ollut Sääksmäellä sijaitsevan Rapolanharjun muinaislinnan alue, jossa vangit avustivat 2000-luvun lopulla maisemahakkuissa (Soininen 2014b). Työt tapahtuivat pääosin talvisaikaan ja sisälsivät muun muassa oksa- ja latvusmassan keräämistä (Kuva 1).



**Kuva 1.** Risuusavottaa Rapolanharjulla maaliskuun 2009 lopulla.  
Kuva: Museovirasto /Olli Soininen

## 2.4 Kuntouttavat viherympäristöt

Luonnossa oleskelulla on tunnetusti hyvinvointia lisääviä vaikutuksia, kuten stressin lievittymistä ja mielialan kohentumista, jotka ilmenevät voimakkaampina terveydellisesti ja sosiaalisesti heikommassa asemassa olevilla (Rappe 2014). Toimintaa, jossa luontoa ja luonnollisia ympäristöjä käytetään tavoitteellisesti hyvinvoinnin edistämiseen, kutsutaan Green Care -toiminnaksi. Rikosseuraamusasiakkailta Green Care -toimintaa on kokeiltu Kriminaalihuollon tukisäätiön ja Rikosseuraamuslaitoksen yhteisessä Juuret vapauteen -hankkeessa Keravalla, jossa maaseutuomaista ympäristöä ja luontoa on pyritty hyödyntämään kuntouttavassa mielessä osana vankilan toimintoja.

Pääkaupungin linnoituskohteet ja niiden ympäristöt voisivat tarjota hyvät puitteet Green Caren näkökulmia hyödyntävälle toiminnalle. Tähän päivään asti säilyneet maalinnoituskohteet sijaitsevat pääasiallisesti viherympäristöissä, kuten taajamapuistikoissa ja urheilupuistojen ja muiden virkistysalueiden metsissä. Vaikka suurin osa kohteista sijaitsee rakennettujen ympäristöjen läheisyydessä, luonto on niissä kuitenkin monella tapaa aistittavissa ja havainnoitavissa, esimerkiksi kasvillisuuden ja lintujen äänten kautta. Useassa kohteessa kasvillisuus on linnoitusten rakentamisen seurauksena muodostunut lajistoltaan erityisen rikkaaksi (Kurtto 1996), ja esimerkiksi Kivikon ja Jakomäen sekä Mustavuoren linnoitusalueisiin kuuluu arvokkaita lintu-, metsä- ja geologisia kohteita (Helsingin kaupunki, karttapalvelu).

Luonnon elvyttäviä vaikutuksia voidaan hyödyntää linnoitusalueiden hoitotyössä paitsi toimintaympäristön kehikossa, myös luonnon kanssa tapahtuvan aktiivisen vuorovaikutuksen kautta. Linnoitteiden hoidon pääasiallisena tavoitteena on linnoitusrakenteiden säilyvyyden turvaamisen lisäksi maisemanhoito, ja esimerkiksi linnoitusalueiden rikkaan kasvilajiston säilyvyyden turvaaminen. Tällöin hoidon kohteena on myös luontoympäristö itsessään. Tähtisen (2008) pro gradu -tutkimuksessa perinnemaisemien hoitotyöhön osallistuneilla pitkäaikaistyöttömillä onnistumisen ja osaamisen tunteita tuottivat oman kädenjäljen näkyminen sekä raskaan työn kautta saadut kokemukset kyvykkyydestä ja itseluottamuksesta. Itsetuntoa ja minäkuva eheyttävänä koettiin myös työn vaikutus alueen historiaan: osallistujat pääsivät osaksi perinnemaiseman historiallista ketjua, ja näin ollen itsekin osaksi paikan historiaa.

Green Care -ajattelun tuominen linnoitusten hoitotyöhön asettaa lisähaasteen työnjohdolle, mutta vaatii suunnittelutyön lisäksi melko vähän resursseja, sillä työvälineenä toimii ympäröivä luonto. Vaikka rikosseuraamusasiakkailta teetetyllä ympäristöhoitotyöllä on pitkät perinteet, ei Green Careksi laskettavaa, kunnostettavien viherympäristöjen kuntouttavia elementtejä tavoitteellisesti korostavaa toimintaa ole tiettävästi Suomessa kokeiltu. Maalinnoituksen kunnostustyössä alueiden kulttuurihistorialliset erityispiirteet voisivat antaa toiminnalle erityisen merkityksen. Mikäli yhdyskuntaseuraamusten asiakaskunta laajenee niin, että jatkossa tarvitaan erityisiä tukitoimia sisältäviä palvelupaikkoja, maalinnoitusalueet olisivat tässäkin mielessä varteenotettava työkohte.

### **3 MAALINNOITUS SILLOIN JA NYT**

#### **3.1 Historiaa**

Helsingin maa- ja merilinnoituksen maarintaman puolustusvarustuksia rakennettiin vuosina 1914 – 1918 tarkoituksena suojella Venäjän silloista pääkaupunkia Pietaria lännestä, maalta päin kohdistuvalta hyökkäykseltä. Linnoitustöiden ensimmäisessä vaiheessa vuonna 1914 rakennettiin muun muassa maavalleista, hirsirakenteista sekä kivistä ladotuista tulipesäkkeistä koostuvia kenttälinoitteita. Ensimmäisen maailmansodan alettua kevyempien kenttälinoitteiden arvioitiin olevan lopulta tarkoitukseensa sopimattomia. Uutta, entistä laajemmalle alueelle levittäytyvää puolustusrintamaa alettiin toteuttaa vuonna 1915. Tällä kertaa rakennettiin kesto-linoitteita, esimerkiksi kallioon louhittuja yhdys- ja taisteluhautoja, sekä betonoituja, katettuja suojahuoneita ja tulipesäkkeitä. Rakennustöiden keskeydyttyä vuoden 1918 alkupuolella linnoitusvyöhyke ulottui Westendistä Leppävaaran kautta Pakilaan, Kivikkoon, ja lopulta Vantaan Länsimäen kautta Vuosaaren Mustavuoreen.

Maalinnoitusta ei koskaan käytetty alkuperäiseen tarkoitukseen. Suomen itsenäistymisen jälkeen maalinnoitus siirtyi sotilaskonttorin hallintaan, ja linoitteet riisuttiin aseista ja muusta käyttökelpoisesta materiaalista. Sotien jälkeen linoitteille ei enää keksitty käyttöä, ja ne jäivät oman onnensa nojaan. Valtaosa katetuista suojahuoneista ja

tulipesäkkeistä räjäytettiin romumetallin keräyksen yhteydessä, ja maanomistajat joko täyttivät rakenteita tai käyttivät niitä omiin tarkoituksiinsa.

### **3.2 Linnoitukset nykypäivänä**

Tänä päivänä suurin osa vuoden 1914 kenttälinoitteista on hävinnyt. Pääasiallisia syitä tähän ovat rakentaminen ja se, että linnoituslaitteet olivat tyypiltään kevyempiä ja ajan hammasta huonosti kestäviä. Kenttälinoitteista parhaiten ovat kestäneet maa-aineksesta tehdyt vallit ja kuopat, joissa on saattanut alun perin olla hirsirakenteita. Myös kallioon louhitut luolat ovat säilyneet tähän päivään saakka, ja monet niistä toimivat nykyisin varastoina tai väestönsuojina. Edustavana esimerkkinä vuoden 1914 linnoittamistavasta on pysynyt Herttoniemen tukikohta 62, jossa korkealla mäellä urheilupuiston takana on säilynyt korkeita hiekkavalleja, puolustusasemien ampumakorokkeita ja useita tuliasemia. Myös tykkiteitä on säilynyt joitakin pätkiä Ruskeasuon ja Länsi-Pasilan alueella sekä Roihuvuoressa. Osa Koskelan linnoitteen tykkiteistä jäi alun perinkin keskeneräiseksi, osaa on peitetty hiekalla.

Vuosien 1915–1918 linnoitteita on ainakin osittain säilynyt koko linnoitusketjun matkalta. Useat tukikohdat ovat pirstoutuneet, ja puolustusasemia on hävinnyt rakentamisen myötä. Monet jäljellä olevat asemat ovat jääneet esimerkiksi valtateiden liittymien väleihin, joissa ne ovat ohikulkijoiden huomaamattomissa.

Tänä päivänä maastossa nähtävissä olevat linnoituslaitteet ovat pääosin yhdys- ja taisteluhautoja tuliasemineen, räjäytettyjen suojahuoneiden jäänteitä, luolia, sekä tykkipattereiden jäljiltä olevia maavalleja. Muun muassa maahan kaivettujen hautojen tukena olleet puuosat sekä mahdolliset hirsirakenteiset suojahuoneet ovat hävinneet, mutta pieniä osia hirsi- ja puurakenteista on vielä säilynyt joissakin taisteluhautojen ammuskomeroiden kehyksissä. Mustavuoren puolustusaseman I:18 eteläpuolella on jäljellä hyväkuntoinen, hirsillä tuettu kaivo. Paikoin aluskasvillisuuden seasta on mahdollista erottaa myös piikkilankaesteiden tolppien jäännöksiä. Erityisesti keskeneräisiksi jääneiden tukikohtien lähetyvillä on vielä nähtävissä merkkejä kivenlouhinnasta. Muutamissa kohteissa on jopa säilynyt kalkki- tai betonitynnorien



jäänteitä, jotka ovat kivettyneet tynnyrin muotoon puuosien lahottua vuosien saatossa pois.

Koko pääkaupunkiseudun parhaiten säilyneenä linnoituskokonaisuutena voidaan pitää Itäisellä puolustuslohkolla sijaitsevaa Mustavuoren tukikohtaa I ja sen eteläpuolella sijaitsevia varusteita. Muita Itäisen puolustuslohkon hyvin säilyneitä, pinta-alaltaan suuria linnoitusalueita ovat Vantaan Länsimäen tukikohta II, sekä Kivikon ulkoilupuiston alueella sijaitseva tukikohta IV. Näiden tukikohtien lähes kaikki puolustusasemat ovat säilyneet niin, että ne ovat edelleen selkeästi löydettävissä maastosta. Itäisen puolustuslohkon tukikohdista III–XIV yksikään ei ole säilynyt kokonaisena, vaan jäljellä olevat linnoitteet ovat yksittäisiä puolustusasemia tai niiden osia. Monet näistä ovat kuitenkin mielenkiintoisia ja edustavia kohteita, ja ne antavat selkeän leiman kallioille ja mäille joille ne on rakennettu. Joukossa on puolustusasemia, joissa on harvinaisiakin linnoitusrakenteita tai niiden rakentamiseen liittyviä jäänteitä, kuten esimerkiksi maastonmuotoihin porrastettu yhdyshauta Pihlajamäen puolustusasemassa X: 5, ja Kurkimäessä aseman VII: 2 murtoviivainen taisteluhauta sekä kivettyneet kalkkitynnyrit.

Pohjoisen puolustuslohkon parhaiten säilyneet linnoituskokonaisuudet sijaitsevat Keskuspuiston alueella ja sen molemmin puolin, Paloheinän ja Kannelmäen välissä ja Pirkkolassa. Vaikka pohjoisella puolustuslohkolla ei ole säilynyt yhtäkään tukikohtaa edes lähimain kokonaisena, alueella on useita hyvin säilyneitä yksittäisiä puolustusasemia. Paloheinässä tukikohdan XVII asemat ovat alun perinkin olleet melko pieniä, ja niitä on säilynyt muutamia pientaloalueella rakennusten välisissä puistikoissa ja pihametsissä. Keskuspuistossa Haltialan alueella asemat XVIII: 1-3, sekä Maununnevalla sijaitseva asema 10 ovat hieman suurempia, melkein kokonaan säilyneitä, metsän keskelle jääneitä puolustusasemia. Kannelmäen aseman tuntumassa sijaitsevat asemat XX: 3, 4 ja 6 taas sijaitsevat aurinkoisilla kallioilla. Kehä I:n ja kolmostien risteyksessä on myös säilynyt useita suurempia tukikohdan XXIII puolustusasemia.

Läntisen puolustuslohkon tukikohdista vain pieni osa sijaitsee Helsingin alueella, ja näistäkin suurin osa on lähes kokonaan hävinnyt. Tukikohdan XXXV puolustusasemia on säilynyt kukkuloilla Reimarlassa ja Marttilassa. Pajamäessä sijaitseva, Patterimäen asema XXXV: 11 on kunnostuksen ansiosta hyvässä kunnossa ja samalla kukkulalla on myös

toisen maailmansodan aikainen ilmatorjuntapatteri Paja, jonka rakenteita on osittain aseman linnoituslaitteiden päällä.

Espoon puolella parhaiten säilyneet linnoituskokonaisuudet sijaitsevat Mäkkylän ja Leppävaaran alueilla, jossa alun perin laajalle alueelle levittäytyneestä tukikohdasta XXVIII on jäljellä muutamia suurempia asemia. Laajalahden linnoitteista on lähes kokonaan säilynyt pienempi tukikohta XXXI. Pohjois-Tapiolassa, Westendissä ja Haukilahdessa suurin osa tukikohdista on pirstoutunut rakennusten ja teiden alle, ja jäljellä on enää pieniä pätkiä taistelu- ja juoksuhaudaa ja yksittäisiä tulipesäkkeitä. Espoon alueen linnoituksista historialliselta arvoltaan erityisen merkityksellisiä ovat tukikohdan XXXVI asemat 1 ja 2, joissa on koko linnoituksen alueella ainoat säilyneet D ja F-tyyppin tulipesäkkeet.

### **3.3 Nykytila**

Linnoituskohteita on paljon ja ne sijaitsevat laajalla alueella, maastoltaan vaihtelevissa paikoissa. Kohteiden nykytila vaihtelee lähes täysin umpeenkasvaneista suhteellisen siisteinä pysyneisiin (tai pidettyihin) alueisiin. Linnoitusten nykytilaan eniten vaikuttavia tekijöitä ovat niiden hoitohistoria, sekä maaston ja kasvillisuuden ominaispiirteet.

Linnoitusalueella, pääasiassa Helsingin mailla, on runsaasti ryteikköisiä tai pahoin kasvillisuuden peittämiä puolustusasemien osia, jotka ovat jäänteitä rakentamisen alle tai valtateiden liittymien väleihin jääneistä tukikohdista. Koska kohteita on niin monia, pitkäjänteisen hoidon toteuttaminen kaikissa on ollut käytännössä mahdotonta. Linnoitusten suunnitelmallinen hoito on aloitettu vasta 1990-luvulla, ja hoidon kohteena on ollut vain pieni osa linnoitteista. Rahoituksen niukkuuden takia uusia kohteita ei ole voitu ottaa hoito-ohjelmaan, ja usean vanhankin kohteen jatkohoidosta on jouduttu luopumaan.

Runsas vesakoituminen ja rehevä aluskasvillisuus ovatkin erityinen ongelma sellaisilla alueilla, joissa aloitettu hoito on keskeytynyt tai hoitoväli on käynyt pitkäksi. Tämä johtuu siitä, että alkuraivauksen yhteydessä suoritettuna valtapuuston harvennuksen ja kasvillisuuden siivoamisen seurauksena kenttäkerrokseen pääsee runsaasti valoa ja maastoon jääneestä kasvijätteestä vapautuvia ravinteita. Voi viedä vuosia, ennen kuin

heinittyminen, vesakoituminen ja esimerkiksi nokkosen, maitohorsman ja vadelpensaiden kasvu alueella vähenee (Kuva 2).



**Kuvat 2 ja 3.** Asema XIV: 2 Latokartanossa. Kivillä tuettu, maahan kaivettu hauta näyttää jo alkukesästä heinittyneen niin, että linnoitusrakenteita on vaikea erottaa (vasemmalla). Asema XXIII: 2 Länsi-Pakila. Yhdyshauta on täyttynyt karikkeesta, kasvijätteestä ja lahoppuusta niin, että vesi ei enää pääse liikkumaan haudan pohjalta pois. Kuuset ovat kasvaneet muuriin kiinni, ja juuret ovat vaarassa aiheuttaa vaurioita rakenteille (oikealla).

Linnoitusten rakentamisen yhteydessä kaikkien tukikohtien ympäristö raivattiin avoimeksi puustosta ja muusta näkyvyyttä rajoittavasta kasvillisuudesta. Sittemmin monet alueet ovat jääneet metsän keskelle. Täysikasvuisessa metsässä rehevä aluskasvillisuus ei ole valon vähäisestä määrästä johtuen suuri ongelma. Maahan putoavan karikkeen johdosta haudat ja muut rakenteet täyttyvät silti orgaanisesta aineksesta, joka on monin paikoin tukkinut linnoituslaitteiden alkuperäistä viemäröintiä. Tästä syystä varsinkin keväisin vettä kertyy alavimmilla mailla helposti rakenteiden pohjalle (Kuva 3).

Puiden juuret ovat varsinkin metsäisissä kohteissa paikoin vahingoittaneet linnoitusrakenteita. Betonoidut ja kivistä muuratut rakenteet ovat kaikkein herkimpiä juurten aiheuttamille tuhoille, sillä ilma ja vesi pääsevät vaurioiden kautta aiheuttamaan nopeasti etenevää kulumaa betonin ja muurauksen rakenteiden sisäpuolelle muodostuville pinnoille. Maahan kaivettujen hautojen reunoilla kasvavilla puilla on

toisaalta eroosiota ehkäisevä vaikutus, kun puiden juuret sitovat maa-aineksia paikoilleen. Puuston suuri määrä rakenteissa ja niiden välittömässä läheisyydessä on myös johtanut siihen, että lahoppuuta on paikoin kertynyt hautojen pohjille ja erityisesti ristiin rastiin kaatuneina hautojen poikki, mikä tekee rakenteissa liikkumisen ja niiden tarkastelun vaikeaksi, ja osaltaan nopeuttaa niiden häviämistä näkyviltä.

Asutuksen välittömässä läheisyydessä sijaitseviin linnoitusrakenteisiin on usein kertynyt runsaasti ihmisperäistä jätettä. Pientaloalueiden puistikoissa linnoitusrakenteita on useassa paikassa käytetty puutarhajätteen kaatopaikkana. Esimerkiksi tukikohdan Keskuspuistossa sijaitsevan aseman XVIII: 1 toinen puolisko on lähes täysin täyttynyt risuista, kasvijätteestä ja villiintyneistä puutarhakasveista (Kuva 4). Puutarhajätteiden lisäksi asutusten laitamilla sijaitsevat taisteluhaudat ovat toimineet kaatopaikkana myös esimerkiksi rakennusjätteelle, tietotekniikkaromulle, tarpeettomaksi jääneille huonekaluille sekä joulukuusille.

Monet kallioiset ja korkeilla mäillä sijaitsevat kohteet ovat houkuttelevia nuorison ajanviettopaikkoja. Tällaisissa kohteissa suurin ongelma on roskaisuuden ja epäsiisteyden lisäksi kallioon louhittujen ja betonoitujen yhdys- ja taisteluhautojen käyttö graffitien ja töhryjen maalaus pohjana (Kuva 5). Paikoin avotulen pito on noennut ja rapauttanut rakenteita.



**Kuva 4.** Asema XXIII:1 Länsi-Pakila. Rakenteet ovat lähes täyttyneet puutarha- ja rakennusjätteestä.





**Kuva 5.** Asema X:5 Pihlajamäki. Puolustusaseman maastonmuotoa portaittain mukaileva yhdyshauta on ainoa laatuaan koko linnoitusalueella. Betonoidut yhdys- ja taisteluhautojen seinät ovat useassa kohteessa

## 4 HOITOHANKKEEN TOTEUTUS

### 4.1 Suunnittelu ja käynnistys

#### 4.1.1 Suojelusta ja hoidosta vastaavat tahot

Muinaismuistolain (295/1963) mukaan Museovirasto on se taho, joka luovuttaa muinaisjäännöksen paikallisen hoidon vastaanottajan suostumuksella kunnalle, seurakunnalle tai yhtymälle (10 §). Helsingin maa- ja merilinnoituksen maarintaman linnoitusten hoitoon liittyvissä asioissa yhteistyökumppanina on Museoviraston Kulttuuriympäristön suojelun osasto. Hoitohankkeiden toteutusta suunniteltaessa asian käsittelystä vastaa Länsi-Suomen alueyksikön intendentti. Kaupunginmuseot ovat sopineet Museoviraston kanssa kirjallisesti linnoitusten suojeluun liittyvistä asioista, ja vastaavat niistä. Hoidon valvonnassa tai siitä sopimisessa ei kaupunginmuseoilla ole roolia.

Muutamissa kohteissa linniotusalueita ovat hoitaneet esimerkiksi yksityishenkilöistä koostuvat ryhmät tai paikalliset taloyhtiöt. Lisäksi joissakin kohteissa on järjestetty kertaluontoisia siivoustalkoita. Nykyisin linnoitusten hoidosta vastaavat pääasiallisesti kuntien puisto-osastot: Helsingissä kaupungin rakennusviraston puisto-osasto, Espoossa puistojen ja viheralueiden ylläpito ja Vantaalla kaupungin viheralueyksikkö. Linnoitusalueiden maanomistajana ovat pääsääntöisesti kunnat. Linnoitusten hoitoa suunnittelevan tahon on hankittava hanketta varten lupa maanomistajalta. Tämän lisäksi kohteen viheralueen hoidosta vastaavan tahon kanssa on oltava jo suunnitteluvaiheessa yhteydessä, jotta välttyttäisiin esimerkiksi päällekkäisiltä suunnitelmilta. Paras ratkaisu olisi, jos osapuolet pystyisivät organisoimaan sekä hoidon suunnittelun että toteutuksen yhteistyönä.

#### **4.1.2 Hoitokohteen valinta**

Maalinnointusalueiden hoidossa voidaan soveltaa yleisiä kulttuuriperintökohteiden hoitoon tarkoitettuja ohjeita. Pitkällä aikavälillä maalinnointusten hoito on syklinen tapahtuma, jossa vuorottelevat suunnittelu, käynnistysvaihe, käytännön työ ja seuranta (Maaranen 2001c). Koska hoidon tarpeessa olevia maalinnointuskohteita on lukuisia ja niiden kaikkien ottaminen hoitohankkeen piiriin ei ole realistista, kunnostus- ja hoitohankkeen kohde valitaan käytettävissä olevien resurssien sekä kohteelle asetettujen hoitotavoitteiden mukaan. Tavoitteena voi olla esimerkiksi kohteiden siivoaminen ja linnoitusrakenteiden esiintuominen kasvillisuuden alta, tai perusteellisempi kunnostushanke, johon voi sisältyä maiseman avausta puustosta, täytettyjen hautojen esiin kaivamista, tai jopa puistonrakennusta penkkeineen ja kulkureitteineen. Hoidon tavoitteet määrittyvät pitkälti hoitokohteen mukaan, sillä kohteiden kunto ja hoidontarve vaihtelee. Tästä syystä maalinnointuksen hoitoa suunniteltaessa voi olla järkevää määritellä ensin käytettävissä olevia resursseja, ja vasta sen jälkeen valita hoitokohteeksi hoidontarpeeltaan tarkoituksenmukaiset linnoitusalueet.

Silloin kun käytettävä työvoima koostuu rikosseuraamusasiakkaista, kiinnitetään erityisen paljon huomiota hoitokohteen turvallisuuteen, sijaintiin ja hoitoon sisältyvien työtehtävien vaativuuteen. Erittäin vaativia ja jopa vaarallisia kohteita kannattaa tällaisessa hankkeessa ainakin kokeiluvaiheessa välttää. Pilottivaiheessa oleviin

hankkeisiin ei ensisijaisesti ole suositeltavaa valita nähtävyydeksi asti kunnostettavaa kohdetta, sillä tällaisten kohteiden kunnostus vaatii paitsi huomattavasti suurempaa taloudellista panostusta, myös arkeologista erityisasiantuntemusta sekä kohteen dokumentointia ennen käytännön töiden aloittamista. Lisäksi työtehtävät vaativat usein erityisosaamista. Kokeiluluonteiset hankkeet kannattaisikin aloittaa valitsemalla sellaisia alueita, joilla hoitotoimenpiteet ovat pääosin ympäristön siistimistä ja kasvillisuuden raivausta. Myös Museovirasto suosittelee ensisijaisesti ottamaan hoitoon sellaisia kohteita, joita on aiemmin hoidettu suunnitelmallisesti, mutta jossa hoito on sittemmin keskeytynyt (Maaranen 2014a, sähköpostiviesti 4.8.2014).

Hoitokohteen tai -kohteiden valinnan jälkeen varsinaisen hoitosuunnitelman tekoa edeltää kohteeseen perehtyminen ja tutustuminen, johon sisältyy kohteen nykytilan arviointi sekä hoidon tavoitteiden asettaminen. Linnoituskokonaisuuteen ja kohteiden sijainteihin tutustuminen voidaan aloittaa inventaarioita ja rekistereitä tutkimalla. Sirkku Laine suoritti inventaariot Helsingin kaupungin rakennusviraston (HKR) ja Espoon kaupungin teknisen keskuksen teetättäminä kuntien alueilla sijaitsevista, jäljelle jääneistä tukikohdista vuosina 1996 ja 1998. Samassa yhteydessä laadittiin myös arviot kohteiden hoidontarpeesta ja kunnosta. Nämä tiedot ovat kuitenkin tähän päivään mennessä suurelta osin vanhentuneita, sillä rakenteita on tämän jälkeenkin hävinnyt rakentamisen alle. Lisäksi on löydetty joitakin uusia, aiemmin tuntemattomia kohteita. Laineen (1996a) inventaariosta puuttuvat kohteet eivät tosin ole hoitohankkeen suunnittelun kannalta relevantteja, koska kyseessä on ollut lähinnä yksittäisiä suojahuoneiden jäänteitä, tai yhdys- ja taisteluhautojen pätkiä, jotka ovat paljastuneet rakennustöiden yhteydessä, ja näin ollen dokumentoinnin jälkeen tuhoutuneet.

Laine laati Helsingin kaupungin rakennusvirastolle myös linnoitusten hoito-ohjeen (1996b), jossa linnoitusalueiden kunnostukselle ja ylläpidolle annetaan kattavat ohjeet. Linnoitusten hoito-ohjetta varten Kasvimuseo kartoitti linnoitusalueiden kasvillisuutta, listaten kasvistoltaan arvokkaimmat maalinnoituskohteet. Vantaan alueella olevan Länsimäen linnoituskokonaisuuden, ja kuntaliitoksen jälkeen Sipoolta Helsingille siirtyneen Mustavuoren alueen linnoitteet inventoi John Lagerstedt vuosina 2003 ja 2009, ja niistä tehdyt raportit ovat vapaasti ladattavissa Museoviraston [www-sivulta](#).

Inventointien jälkeen suuressa osaa kohteista on tehty Museoviraston toimesta tarkastus- ja kartoituskäyntejä.

Jäljelle olevat linnoituskohteet on listattu Museoviraston ylläpitämän Kulttuuriympäristön rekisteriportaalin muinaisjäännösrekisteriin. Rekisteriin on kirjattu arviot tukikohtien yleisprofiilista, kunnosta ja linnoituslaitteista, sekä säilyneen kokonaisuuden kulttuurihistoriallisesta arvosta. Museoviraston rekisteriportaalista löytyy myös muinaisjäännösten hoitorekisteri, missä on listattuna kohteita, joissa on tehty hoito- tai muita toimenpiteitä tai suurempia kunnostushankkeita. Hoitorekisteri ei kuitenkaan sisällä kattavasti hoidettuja kohteita. Rekisteriin kirjausten sekä lupien myöntämisten käytännöt eivät ole vuosien saatossa olleet aina johdonmukaiset, minkä seurauksena esimerkiksi tiedot silloisen Rakennushistorian osaston kirjaamista luvista löytyvät ainoastaan Museoviraston arkistosta.

#### **4.1.3 Hoitosuunnitelma**

Hoitohankkeen suunnitteluvaiheeseen liittyy linnoitteisiin tutustumisen ja hoitokohteiden valinnan lisäksi hoitosuunnitelman laatiminen. Hoitosuunnitelmaan kuuluu yleisluontoinen kokonaiskuvaus kohteesta, sekä määritelmä linnoituslaitteiden säilymiseen, alueen hoitoon sekä käyttöön liittyvistä tavoitteista (Maaranen 2001a). Hoidon ja käytön yleissuunnitelman sisällytettäviä asioita ovat:

1. Kuvaus kohteesta, sen ympäristöstä ja linnoitusrakenteista sekä luontoarvoista.
2. Hoidon ja käytön tavoitteet ja niihin tähtäävät menetelmät.
3. Toimenpiteiden aikataulut ja resursointi, sisältäen hoidon vaikutusten arvioinnin ja seurannan.
4. Hankkeesta vastaavat tahot.

Yleisluontoisen hoitosuunnitelman lisäksi laaditaan yksityiskohtainen toimenpidesuunnitelma, jossa määritellään tarkemmin yksittäisen kohteen hoidon tavoitteet, tehtävät hoitotoimenpiteet, aikataulut, sekä töiden organisointi. Hoitosuunnitelman oheen liitetään myös maanomistajan lupa.



Niistä kohteista, joita on hoidettu museoviraston kirjallisella tai suullisella luvalla, on aikanaan tehty hoitosuunnitelmat. Suunnitelmat ovat pääsääntöisesti olleet Museoviraston asiantuntijoiden tekemiä, joko yksin tai yhteistyössä esimerkiksi HKR:n kanssa. Espoossa hoitosuunnitelmia on teetetty myös maisema-arkkitehtitoimistojen toimesta. Vanhoista hoitosuunnitelmista voi olla hyötyä kohteen valinnassa ja ajankohtaisen suunnitelman laatimisessa, sillä hoidon ja käytön tavoitteet ovat useimmissa kohteissa pysyneet muuttumattomana. Hoito-ohjeiden saatavuus vaihtelee sen mukaan, mikä taho on vastannut hoidon toteutuksesta ja suunnittelusta. Museoviraston organisoimien hoitohankkeiden hoitosuunnitelmia ja seurantaraportteja on ainakin 1990-luvulla viety Museoviraston Rakennushistorian arkistoon. Kuntien organisoimien hankkeiden suunnitelmia voi löytyä kuntien kaupunkien omista arkistoista.

Tämän raportin kirjoittamisen aikaan Museoviraston resurssit uusien hoitosuunnitelmien tekoon ovat rajalliset. Hoitohanketta suunnittelevien tahojen voikin olla tarpeen palkata ulkopuolinen, muinaisjäännösten hoitoa tunteva suunnittelija hoitosuunnitelmaa laatimaan tai päivittämään. Kun hoidon suunnitelmista on saatu jonkinlainen käsitys, Museovirastolta voidaan pyytää vapaamuotoisella kirjeellä lausunto hoitosuunnitelmasta.

#### **4.1.4 Hoitolupa**

Kun hoidon kohteet, hoitosuunnitelmat, rahoituskuviot, sekä hoidosta vastaavat tahot on määriteltä, alkaa hoitohankkeen käynnistysvaihe, jossa aloitetaan työmaiden organisointi, sekä lupa-asioiden hoito. Muinaismuistolain mukaan sellaisia hoitotoimenpiteitä varten, joissa itse muinaismuistoon kajotaan, tarvitaan hoitolupa. Hoitolupaa haetaan Museovirastolta vapaamuotoisella hakemuksella, josta tulisi ilmetä hoidettavaksi suunnitellun muinaismuiston virallinen nimi, hoitoalueen maanomistusolosuhteet, hoitoalueen sijainti ja raja-alue karttaotteella, hankkeen vastuullinen johtaja ja toteuttajat, sekä hoitosuunnitelma. Hoitoa suunnittelevan tahon kannattaa olla Museovirastoon yhteydessä jo hoitolupahakemuksen valmisteluvaiheessa, sillä hoidon tavoitteet vaikuttavat siihen, kuinka kattava lupa-hakemuksen tulee lopulta olla.

Lupahakemus tehdään muinaismuiston virallisella nimellä. Maalinnoitusten tukikohdista ja asemista käytetään nykypäivänä samoja, roomalaisin numeroin esitettyjä tukikohtien

numeroita, jotka vakiintuivat käyttöön lopullisesti vuonna 1916. Tällöin tukikohdat nimettiin idästä alkaen I–XXXVII, ja nimityksen maa- ja meririntama otettiin virallisesti käyttöön. Tukikohtien osana olevat puolustusasemat on nimetty tukikohdittain alkaen numerosta 1. Lisäksi monelle kohteelle on annettu myöhemmin sen sijaintiin tai paikannimeen perustuva nimi. Esimerkiksi XVIII: 10, Kasemattikallio tarkoittaa tukikohdan XVIII asemaa 10, joka sijaitsee Kasemattikallio-nimisellä mäellä.

Hakemukseen tulee liittää lisäksi karttaotteeseen rajattuna alue, jota hoito koskee, alueella sijaitsevat rakennukset ja selvitys maanomistajasta.

#### **4.1.5 Kustannukset**

Koska rikosseuraamusasiakkaiden käyttö kunnostustöiden työvoimana on hoitoa organisoivalle taholle käytännössä kulutonta, henkilöstökustannukset muodostuvat suunnitteluun, hallintaan ja työnohjaukseen tarvittavan henkilöstön kuluista. Suunnitteluun on tarpeen resursoida riittävästi varoja, sillä hoitosuunnitelman laatiminen ja lupa-asioiden hoitaminen vie useita kuukausia. Lisäksi resursseja tarvitaan hoidon seurantaan ja raportointiin liittyvään toimintaan.

Hoidosta syntyvät kustannukset vaihtelevat suuresti riippuen muun muassa kohteesta, hoitotoimenpiteistä ja hoitohenkilöstön määrästä. Mikäli tarvittavat koneet ja työkalut ovat käytettävissä ilman tarvetta hankinnoille, syntyy suuri osa hoidon kustannuksista pääkaupunkiseudulla jätteenkäsittelymaksuista. Tarkkaa arviota kustannuksista on mahdoton tehdä ennen kohteen valintaa, hoitotavoitteiden määrittelyä ja hoitosuunnitelman laatimista.

## **4.2 Käytännön hoitotyö ja kohteen seuranta**

Käytännön työvaihe voidaan jakaa kahteen osaan, peruskunnostukseen ja jatkohoitoon. Peruskunnostus tapahtuu kohteessa ensimmäisten 1-5 vuoden aikana, ja siihen kuluu noin 90 % hoitoon käytettävissä olevista resursseista. Jatkohoidon aikana kontrolloidaan alueella peruskunnostuksen seurauksena tapahtuvia muutoksia kasvillisuudessa, ylläpidetään polkuja ynnä muita rakenteita, ja huolehditaan yleisesti alueen kunnosta ja siistiydestä.

Maalinnoitteiden peruskunnostuksen lähtökohtana on raivata linnoitusrakenteista pois kaikki sinne kuulumaton kasvillisuus ja jäte, sekä poistaa rakenteissa kasvavat puut. Yleinen suositus on, että kaikki rakenteissa ja kahden metrin säteellä niistä olevat puut ja pensaat poistetaan. Mäntyä voidaan maalinnoitusalueella suosia, kun nuoret kuuset poistetaan rakenteista koko alueella. Lehtipuita ei suositeta niiden tuottaman suuren karikemäärän takia. Maalinnoitteissa, erityisesti maahan kaivettujen hautojen kohdalla hautojen reunoilla kasvavien puiden poistoa täytyy tehdä harkiten, sillä puiden juuret pitävät paikoillaan maa-ainesta, ja voivat näin ollen hidastaa ja ehkäistä hautojen reunojen sortumista. Betonoitujen ja muurattujen hautojen rakenteiden päällä kasvavien puiden poisto on perusteltua, sillä näitä rakenteita puiden juuret taas tuhoavat. Peruskallioon louhittujen rakenteiden reunoille voidaan jättää suurempia puita esimerkiksi maisemallisista syistä. Riippuen siitä millaisia tavoitteita kohteen hoidolla on, puustoa voidaan poistaa alueelta muualtakin kuin rakenteiden välittömästä läheisyydestä, mikäli halutaan tuoda esimerkiksi esille maaston muotoja tai rintamasuuntaa. Alun perin linnoitusalueilla oli tehty mittavia avohakkuita, ja joissakin kohteissa voidaan halutessa demonstroida alkuperäistä ilmettä poistamalla puita laajemmaltakin alueelta.

Peruskunnostukseen sisältyvät puiden poistot vaativat metsurin ammattitaitoa. Mikäli puita kaadetaan vain linnoitusrakenteista ja niiden vierestä, niin kuin varmasti suurimmassa osassa kohteita kannattaa toimia, alueelle ei usein ole pääsyä metsätyökoneilla. Lisäksi monessa kohteissa järeitäkin puita kasvaa syvien kallioon louhittujen hautojen pohjilla ja muissa vaativissa paikoissa, ja runkojen poistaminen tällaisista paikoista vaatii tukkivinssin käyttöä. Hevosmetsurin käyttö linnoitusten metsurityössä on näistä syistä perusteltua. Hevosen vetämällä kärryllä pääsee hakemaan puiden rungot pois ahtaistakin paikoista, ja hevosen käyttö ei kuluta maastoa tai linnoitusrakenteita. Hevosmetsuri onkin usein ainoa vaihtoehto erityisen herkissä ympäristöissä tehtäville hakkuille.

Puunkaatojen seurauksena syntyvä risusavotta on peruskunnostusvaiheen mahdollisesti suurinta työpanosta vaativin vaihe, sillä hakkuutähteet täytyy kuljettaa rakenteiden läheisyydestä pois, hakettaa tai polttaa ylimääräisen ravinnekuituksen ehkäisemiseksi alueella. Mikäli hakkuutähteitä ei ole runsaasti, syntyneet jätteet voidaan metsäisissä kohteissa jättää maastoon, kunhan niitä ei sijoiteta linnoituslaitteiden alueelle.

Rakenteista poistettua lahoppua ei ole myöskään tarpeen kuljettaa kokonaan alueelta pois, vaan sitä voidaan sirotella sinne tänne ympäröivään metsään. Näin tehtäessä varmistetaan, että lahoppuusta riippuvaisen lajiston elinympäristö ei muutu hoitotoimenpiteiden johdosta liikaa, ja että alueen luonnon monimuotoisuus säilyy entisenlaisena.

Muita peruskunnostukseen kuuluvia toimenpiteitä ovat jätteen ja karikkeen poistaminen rakenteista, sekä vesakon ja muun kasvillisuuden raivaus. Heinittymistä pyritään siihen taipuvaisilla alueilla ehkäisemään mahdollisuuksien mukaan esimerkiksi niittämällä tai siimaleikkurilla, ja rakenteiden reunamilla kasvillisuus pyritään pitämään mahdollisimman lyhyenä. Vedenvaivamilla alueilla pyritään huolehtimaan esimerkiksi salaojituksella, että rakenteisiin ei enää pääse kertymään sade- ja sulamisvesiä, vaan ylimääräinen vesi ajautuu pois rakenteista. Peruskunnostuksen yhteydessä voi olla tarpeen tukea tai kunnostaa joitakin rakenteita, joko entisöimistarkoituksessa, tai jo syntyneiden tuhojen etenemisen ehkäisemiseksi. Pääsy joihinkin rakenteisiin, kuten esimerkiksi luoliin, voi olla turvallisuussyistä perusteltua estää esimerkiksi kaltereilla.

Puiden poiston seurauksena ja valon määrä lisääntyessä lehtipuiden, kuten pihlajan, koivun, haavan ja pajun vesominen, sekä esimerkiksi vadelman ja maitohorsman kasvu saattavat lisääntyä maan ravinteisuudesta riippuen runsaasti. Kasvuston raivauksen jäljiltä maahan jäävät kasvijätteen lisäävät myös osaltaan ravinnekuormaa ja rehevöitymistä. Vesakon ja pusikoiden torjunta on muutaman kesän ajan merkittävä peruskunnostusvaiheen työtehtävä. Peruskunnostuksen katsotaan päättyneen, kun alue on riittävän avoin, ja raivauksen seurauksena kiihtynyt vesakoituminen on vähentynyt.

Linnoitusalueiden jatkohoitoon kuuluu mahdollisten polkujen ja kulkureittien ylläpito, roskien kerääminen, rakenteiden pitäminen siistinä, ja valitettavan usein myös töhryjen poistaminen. Graffitien puhdistuksen ongelmana linnoitusten rakenteista on se, että puhdistusaineet ovat vahvoja, ja niiden vaikutuksia satavuotiaaseen sementtiin on vaikea arvioida. Helsingin kaupungin rakennusviraston puistovastaavien mukaan graffiteihin ei ole Helsingissä uskallettu koskea, sillä pelätään, että puhdistusaineet vahingoittavat rakenteita. PH:ltaan lähellä neutraalia olevia pesuaineita linnoitteiden betoni kestää kuitenkin yleensä hyvin, mutta painepesuria tai harjausta ei. Asiaa hankaloittaa myös

graffitiongelman jatkuvuus, eli vaikka graffiteja poistettaisiinkin, olisi todennäköistä, että töhryjä ilmestyisi lyhyen ajan sisällä uudestaan. Pintojen käsittelyä graffiteja hylkivillä aineilla voidaan harkita.

Aukeilla kasvupaikoilla jatkohoito painottuu niittyjen ja ketojen hoitoon, käytännössä heinittymisen kontrolloimiseen. Jatkohoidon aikainen kasvillisuuden kontrollointi ei vaadi enää niin suurta työpanosta kuin peruskunnostuksen aikana, kun vesominen on niukempaa.

## **5 MAALINNOITUSTEN HOITO**

### **RIKOSSEURAAMUSASIAKKAIDEN TOIMESTA**

#### **5.1 Hoitotyö ja -toimenpiteet käytännössä**

Maalinnoitusten hoito-ohjeen (Laine 1996b) mukaan linnoitusten hoidon tavoitteena on suojellun kohteen alkuperäisyyden ja autenttisuuden säilyttäminen, rakenteiden näyttäminen ja esiintuominen, sekä kunnostaminen osaksi kulttuuriympäristöä. Ohjeistus käy perusteellisesti läpi erilaisten linnoituslaitteiden ja -rakenteiden kunnostustoimenpiteitä, mukaan lukien täyttyneiden hautojen auki kaivuun, muurien ja betonointien tukemisen ja korjauksen toteutuksen, tykkiteiden entisöinnin kivenladontatekniikoineen, sekä maisemaa avaavat hakkuut. Käytännössä linnoitusten hoidon käytännön toimenpiteet ja työmäärä vaihtelevat, ja ne määräytyvät kohteen kunnan ja hoidon tavoitteiden mukaan.

Joskus linnoitteen erityisen edustavuuden tai harvinaisten rakenteiden johdosta voi olla perusteltua kunnostaa kohde jopa nähtävyydeksi. Tällainen hanke vaatii huomattavasti enemmän resursseja sekä suunnittelu- että toteutusvaiheessa, sillä esimerkiksi suuremmassa mittakaavassa tapahtuva hautojen esiin kaivaminen, korjaukset ja tukirakenteiden asennus, sekä puistonrakennustoimet edellyttävät arkeologian asiantuntijan jatkuvaa ohjeistusta ja valvontaa. Linnoituksen nykytilaan ja hoidontarpeeseen perustuen näin perusteellista hanketta kiireellisempää olisi kuitenkin

panostaa sellaisten kohteiden hoitoon, jossa hoito on joskus aloitettu, mutta sittemmin keskeytetty.

Ylivoimaisesti suurin osa maalinnoituksilla tehtävä hoitotyöstä on luonteeltaan verrattavissa perinnebiotooppien hoitoon. Se keskittyy ennen muuta maisemanhoitoon kasvillisuuden käsittelyn avulla, roskien siivoamiseen, sekä yleisen siisteyden ylläpitoon. Tällainen hoitotyö on ihmistyövaltaista, ja siinä hyödynnetään koneiden ohella monia perinteisiä työtapoja ja -menetelmiä (Maaranen 2001a).

Maalinnoitusten kunnostustöiden toteuttaminen rikosseuraamusasiakkaista koostuvalla työvoimalla tuo työolosuhteiden järjestämiseen, työnohjaukseen, hoitokohteen valintaan, ja kunnostushankkeen suunnitteluun oman lisähaasteensa. Käytettävissä olevilla työntekijöillä voi taustasta riippuen olla hyvin vähän tai ei ollenkaan työkokemusta ympäristönhuollosta, tai muustakaan alasta. Lisäksi asiakkaiden työkyky voi vaihdella muun muassa päihde- tai mielenterveysongelmien takia. Hankalasti työllistyvien tai työelämäedellytyksiltään heikompien toimesta tehty linnoitusten hoito ei ole kuitenkaan uusi asia, sillä ainakin 2000-luvun alussa maastossa tehty hoitotyö on tehty pääosin pitkäaikaistyöttömin työllistämiseen osoitetuin varoin (Lagerstedt 2002). Lisäksi osalla asiakkaista voi olla paitsi aiempaa kokemusta esimerkiksi metsurintöistä tai muista vastaavista ympäristönhoitotöistä, myös erityistä motivaatiota ja innostusta lähteä kunnostamaan kulttuurihistoriallisesti arvokkaita puolustusvarustuksia.

Linnoitusalueiden kunnostus- ja hoitotyö on lähtökohtaisesti melko fyysistä työtä, ja vaatii tekijältään ainakin tyydyttävää peruskuntoa. Työmaalla olevat hoitotoimenpiteet kuitenkin vaihtelevat kohteesta ja hoidon vaiheesta riippuen, ja joukkoon mahtuu myös kevyitä työtehtäviä. Varsinaista aiempaa työkokemusta vastaavista tehtävistä ei valtaosassa töitä tarvita, mikäli työhön ohjaus ja perehdytys ovat riittäviä. Työtehtävät ovat luonteeltaan sellaisia, että ne on kohtuullisen helppo oppia sitä mukaa kun työ etenee.

### **5.1.1 Vähäistä osaamista vaativat tehtävät**

Vähäistä työkokemusta tai aiempaa osaamista vaativia työtehtäviä on linnoitusten kunnostustyössä paljon. Suurin osa näistä yksinkertaisimmista töistä liittyy

maastonraivaukseen, hakkuujätteen hävittämiseen, siivoamiseen ja kasvillisuuden kontrollointiin. Nämä työtehtävät ovat pääasiassa sellaisia, että huolellisen alkuohjeistuksen jälkeen oppiminen ja työhön harjaantuminen tapahtuu työtä tekemällä, ja niitä on myös tarjolla kaikissa linnoitusalueiden hoidon vaiheissa. Jätteiden ja roskien siivoaminen linnoitusalueilla vaatii tekijältään kuitenkin vähintään tyydyttävää peruskuntoa, sillä siivottavat alueet sijaitsevat pääosin rakenteissa, joista jätteet täytyy nostaa pois. Vastaan voi siivoustyössä tulla vastaan esimerkiksi huonekaluja.

Kasvillisuuden raivaus rakenteista käsin tai esimerkiksi kuokkaa apuna käyttäen sopii rauhallisesti tehtynä myös huonompikuntoisille. Yleisesti ottaen kasvillisuuden raivaamiseen ja poiskuljettamiseen liittyy niin fyysisesti raskaampia kuin kevyempiäkin töitä. Esimerkiksi kasvijätteen haravointi on melko kevyttä työtä, kun taas talikointi vaatii jo parempaa kuntoa ja kestävyyttä. Yleensä betonoituja rakenteita paikoin peittävät sammalet ja jäkälät jätetään paikoilleen, sillä ne ovat kauniita ja luovat tunnelmaa. Lisäksi rakenteissa voi erityisistä kasvuolosuhteista johtuen olla myös harvinaisia lajeja. Joskus sammalta täytyy kuitenkin poistaa rakenteista, mikäli rakenteiden säilyminen sitä vaatii. Sammalten poistaminen on kevyttä työtä, eikä vaadi tekijältään erityisen paljon voimaa tai osaamista.

### **5.1.2 Erityisosaamista tai ammattilaista vaativat tehtävät**

Erityisosaamista, kattavaa suunnittelua ja ammattilaisen ohjausta vaativat työtehtävät liittyvät suurelta osin linnoitusrakenteiden korjaamiseen tai rekonstruktioon, joille ei pääsääntöisesti ole tarvetta kuin erittäin merkittävässä kohteissa. Eroosion aiheuttamien vaurioiden ehkäisemiseksi tai rakenteiden suojaamiseksi alueilla saattaa paikoin olla tarvetta esimerkiksi siltojen, rappusten tai suojakaiteiden rakentamiselle. Linnoitusalueiden siltoja ja opaskylttejä varten laaditut tyyppipiirustukset löytyvät Laineen hoito-oppaasta (Airola 1996). Siltojen rakentaminen vaatii jonkinasteisia kädentaitoja ja jatkuvaa työnohjausta, mutta työhön pystyy varmasti osallistumaan vähäisemmälläkin osaamisella.

Rikkoutuneita betonirakenteita voidaan korjata tarpeellisin osin, jotta ne eivät vahingoittuisi enempää. Betonin korjaustyöt edellyttävät ammattilaisen läsnäoloa ja

ohjausta, sekä asiantuntemusta oikeanlaista laastisekoitusta valittaessa. Katetuissa tiloissa tapahtuvat korjaustyöt vaativat aina asiantuntijan arvion liittyen turvallisuuteen ja tehtäviin toimenpiteisiin. Yleensä myös itse työtoimenpiteet on tarpeen toteuttaa ammattilaisen tekeminä. Mikäli katettuja tiloja tai luolia täytyy turvallisuuksista eristää yleisön ulottuvilta, kalterien tai ovien kiinnittäminen suuaukkoihin on tehtävä ammattilaisen toimesta.

Graffiteja ja töhryjä voidaan yrittää torjua linnoitusrakenteista käsittelemällä sotkijoita houkuttelevia pintoja maaleja hylkivillä aineilla, esimerkiksi nestemäisellä teflonilla. Työsuojelusyistä suojakäsittelyä ei kuitenkaan voi tehdä kouluttamaton henkilö, vaan siihen tarvitaan asiantuntija.

### **5.1.3 Työkalut ja työkoneet**

Maastonraivaukseen liittyy myös runsaasti sellaisia työtehtäviä, joissa käytetään apuna työkaluja tai työkoneita. Rakenteiden siivouksessa voidaan käyttää apuvälineinä esimerkiksi pisto- ja puutarhalapiota, purkurautaa tai rautakankea. Jätteitä voidaan kuljettaa siirtolavalle esimerkiksi kottikärryillä. Vesakon poistossa raivaussaha on kätevä työkalu, mutta sen käyttö vaatii riittävää perehdytystä työtekniikkaan ja turvallisuuteen. Vesuria vesakontorjunnassa ei käytetä, sillä katkaistut kannot ovat teräviä ja vaarallisia. Raivausveistä voi sen sijaan käyttää pienempien vesojen poistoon. Siimaleikkuria voidaan käyttää heinikon raivauksessa peruskunnostuksen alkuvaiheessa, ja sen käyttäminen onnistuu alkuperehdytyksen jälkeen ilman aiempaa kokemusta. Alkuraivauksen jälkeen heinikkoa, vadelmapensaita ja nokkosia poistetaan niittämällä. Viikatteen käyttö vaatii hieman harjoittelua, mutta ei aiempaa kokemusta.

Puut kaadetaan moottorisahalla. Moottorisahan käyttö sekä puiden kaataminen hankalissa ja ahtaissa olosuhteissa vaatii metsurin ammattitaitoa. Metsurin apumiehen tehtävä sopii parhaiten henkilöille, joilla on jo aiempaa kokemusta metsätöistä, tai mahdollisesti kiinnostusta ja motivaatiota oppia niitä. Puutavaraa voidaan hävittää hakettimella, joiden käyttö vaatii turvallisuusperehdytyksen, mutta onnistuu tämän jälkeen kohtuullisen fyysisen kunnan omaavilta.



Räjäytetyistä suojahuoneista ja tulipesäkkeistä jääneiden betonilohkareiden väliin kertynyttä lehtijätettä ja kariketta voi poistaa kannettavalla imurilla tai lehtipuhaltimella. Niiden käyttö edellyttää riittävää fyysistä kuntoa, jotta laitetta jaksaa kantaa selässään, mutta käyttö ei vaadi alkuperehdytystä enempää aiempaa työkokemusta.

#### **5.1.4 Fyysisesti erityisen vaativat tehtävät**

Linnoitusalueiden hoitotyö on yleisesti ottaen melko raskasta työtä, sillä siihen sisältyy paljon lapiolla kaivamista, suurikokoisenkin jätteen siirtämistä, risusavotaa, ja jopa kivenlohkareiden siirtelyä. Fyysisesti kaikkein vaativimpia työtehtäviä ovat esimerkiksi maa-aineksella täytettyjen hautojen avaus kaivamalla, kivenlohkareiden raivaus hautojen pohjalta, hakkuujätteen raivaaminen, ja lahopuun ja muun suurikokoisemman jätteen poistaminen rakenteista. Työt ovat kuitenkin monipuolisia, ja useiden työtehtävien kohdalla työn rasittavuutta voidaan keventää säätelemällä työtahtia ja vaihtelemalla työasentoa työtehtävää tarpeeksi usein. Lähes mihin tahansa hoitotoimenpiteisiin voi osallistua sukupuolesta riippumatta, mikäli tekijällä ei ole tuki- ja liikuntaelinten sairauksia, tai motoriikkaa heikentäviä keskushermoston vaurioita. Perusterve ja tyydyttävän fyysisen kunnon omaava henkilö voi jopa hyötyä linnoitusten hoitoon liittyvistä töistä, sillä raskaalla työllä voi olla myös kuntoa kohottavia vaikutuksia.

## **5.2 Työmaaolosuhteet ja töiden organisointi**

Linnoitusten hoitotyömaiden varustuksen tarve riippuu käytettävissä olevien resurssien lisäksi siitä, minkä tyyppinen hanke on kyseessä, ja mitä tavoitteita hoidolla on. Toteutuksen voi karkeasti jakaa kahteen kategoriaan: ylläpitävään linnoitusalueiden hoitoon, jota voidaan toteuttaa paikasta toiseen kiertävillä partioilla, tai peruskunnostushankkeisiin, joissa valitussa kohteessa suoritetaan alkuraivauksesta lähtien perusteellinen kunnostus. Käytännössä useimmat hoidetutkin kohteet vaativat alkuun enemmän työtä, sillä monissa kohteissa, joissa hoito on aikanaan aloitettu mutta sittemmin keskeytynyt, vesakko, aluskasvillisuus, pensaikot ja lehtipuusto ovat vallanneet alaa jopa nopeammin kuin hoitamattomissa kohteissa. Hoitostrategian valinnassa merkittävimpiä osatekijöitä ovat käytettävissä olevat resurssit, hoitokohteen hoidontarve sekä hoidon tavoitteet.

### 5.2.1 Kiertävä hoitopartio

Pääsääntöisesti ympäristönhoidon työ on luonteeltaan sellaista, että varsinaisia sosiaalityöläisiä ei maastossa ole, vaan paikalle saavutaan työvaatteissa, ja työvälineet kulkevat esimerkiksi lava- tai pakettiauton kyydissä. Tällöin toimiva työtapa on esimerkiksi hoitopartio, joka kiertää kohteelta toiselle maastokauden aikana huolehtien siisteydestä, kasvillisuuden hoidosta ja vesakontorjunnasta. Linnoitusalueita kiertävän hoitopartion työtavat ja tehtävät ovat hyvin samankaltaisia, kuin puistoalueita hoitavilla ja siisteyttä ylläpitävillä kuntien työryhmillä, mutta kohteena ovat maalinnoituskohteet ja erityisesti niiden rakenteiden siistinä pito.

Linnoitteita kiertävällä työstrategialla on monia etuja sekä taloudellisessa mielessä että työntekijöiden kannalta. Jos hoidon tavoitteena on ylläpitää linnoitusalueiden siisteyttä sekä kontrolloida heinittymistä ja pusikoitumista, työvälineiksi riittää suhteellisen kevyt, kuljetusauton kyytiin mahtuva kalusto. Jätteet voi kohteesta riippuen joko kuljettaa pois lava-autolla tai erikseen tilattavalla siirtolavalla. Hoitotyöt ovat tällä taktiikalla keskimäärin huomattavasti kevyempiä kuin raivaamiseen ja risusavottaan liittyvät työt. Koska yhdessä kohteessa tehdään töitä vain päiviä tai muutamia viikkoja, näkyviä tuloksia saadaan aikaan nopeasti useissa kohteissa.

Töiden kustannukset jäävät myös pienemmiksi, kun raskasta kalustoa ei käytetä ja jätettä tulee melko vähäisiä määriä esimerkiksi hakkuista vaativiin kohteisiin verrattuna. Kiertävään hoitoon sopivia kohteita on ainakin jollain tapaa hoidettu viimeisen parinkymmenen vuoden aikana. Näin ollen kohteista on yleensä saatavilla ainakin yleishoidon hoitosuunnitelmat, joiden päivittäminen nykypäivään vaatii huomattavasti pienempää panostusta kuin kokonaan hoitamattomana olleen kohteen peruskunnostuksen huolellinen suunnittelu.

Linnoitusten hoito kiertävin partioin soveltuu muinaismuistojen kunnostusprosessin ylläpitovaiheeseen tai peruskunnostuksen alkuraivauksen jälkeisiin vuosiin. Tällöin eniten resursseja vaativat ja raskaimmat työvaiheet, kuten puuston raivaus ja maastonsiivous, ovat takanapäin, ja kevyempiä työtehtäviä on tarjolla enemmän. Ylläpitovaiheen hoitoa kaipaavia kohteita on maalinnoitusalueella jonkin verran, tosin melko suuri osa niistä on kasvamassa siinä määrin umpeen, että vähintään raivaussahalle on jälleen käyttöä.

Monissa paikoissa myös jätteen siivoaminen rakenteista vie ainakin ensimmäisenä vuonna useamman viikon työt.

Jatkuvan työpalvelun tarjoamisen kannalta kiertävän partioinnin heikkous on työtehtävien ajoittuminen pääasiallisesti lumettomaan aikaan. Vähälumisina talvina siisteyden ylläpitotöitä voi tehdä parhaimmillaan jopa vuodenvaihteen yli, kun taas runsaslumisina vuosina tämänkaltaiset työtehtävät voivat olla katkolla jopa 4–5 kuukautta.

Koska rikosseuraamusasiakkaiden keskuudessa saattaa esiintyä keskimääräistä enemmän lyhytjännitteisyyttä, nopeaa turhautumista ja yksinkertaisen työn toistoon kyllästymistä, kohteesta toiseen kiertäminen voisi tuoda työntekoon mukavaa vaihtelua. Työmaalle liikkuminen olisi hyvä järjestää niin, että yhdyskuntaseuraamusasiakkaista koostuva ryhmä kokoontuu ennalta sovittuun paikkaan ennen palvelusvuoron alkua ja päivän työkohteeseen siirrytään työnjohtajan kuljettamalla autolla. Avovankien kuljetus järjestetään laitoksesta työkohteeseen. Tällöin koko ryhmä on työkohteessa paikalla samaan aikaan, ja työpäivän alussa läpi käytävät asiat voidaan esittää kaikille yhteisesti. Yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden poistuminen työpaikalta voisi tapahtua sopimuksen mukaan myös julkisilla kulkuneuvoilla.

Hoitoa suunnitellessa täytyy ottaa huomioon myös kuntien puisto-osastojen omien ympäristöhuoltopartioiden työskentely linnoitusalueilla. Olennaista on lähinnä varmistaa, että hoitotoimenpiteissä ei ole päällekkäisyyksiä, mikä edellyttää muun muassa toimivaa kommunikaatiota palveluspaikan ja kunnan työnjohtajien välillä. Puisto-osastojen suorittamat ympäristöhoitotehtävät ovat kuitenkin yleensä käytännössä rajoittuneet linnoituslaitteiden ulkopuolelle, kun taas tässä raportissa kuvaillaan ensisijaisesti linnoitusrakenteiden ja niiden välittömän läheisyyden siivousta ja siisteyden ylläpitoa.

### **5.2.2 Pidempiaikainen työmaa**

Vaihtoehtoinen tapa toteuttaa maalinnoitusten hoitoa rikosseuraamusasiakkaiden toimesta on valita kohde, jossa hoitotyöt aloitetaan alkuraivauksesta ja peruskunnostuksesta. Tällaisessa kohteessa jatkuvaa työtä saattaa riittää useammaksi

vuodeksi jo ihan siitä syystä, että rikosseuraamusasiakkaiden työskentelyn tehokkuustavoitteet on realistista asettaa alhaisiksi. Peruskunnostuksen kohteeksi sopivia ovat alueet, joissa joko ei ole tehty ollenkaan hoitotoimenpiteitä, tai hoidon päättymisestä on jo niin pitkä aika, että umpeen kasvaminen on pitkällä. Tavoitteena hoidolle voi olla linnoitusten saattaminen tilaan, jossa umpeenkasvun vaara on ohi, ja jatkohoidoksi riittää kasvillisuuden ja roskien siistiminen muutaman kerran maastokauden aikana. Vaihtoehtoisesti tavoitteena voi olla rakentaa virkistys- ja opetuskäyttöön tarkoitettu nähtävyys kulkureitteineen, siltoineen, opastauluineen ja penkkeineen.

Peruskunnostushankkeen käynnistäminen vaatii suurempaa taloudellista panostusta kuin ylläpitävän hoidon organisointi. Aiemmin hoitamattomille kohteille täytyy tehdä huolellinen hoitosuunnitelma, mikä edellyttää asiantuntijan maastokäyntejä ja suunnittelukokouksia lupaviranomaisten ja töiden organisoinnista vastaavien tahojen kanssa. Hoitosuunnitelman lisäksi peruskunnostukseen ja puistorakentamiseen vaaditaan Museoviraston myöntämä hoitolupa. Peruskunnostuksen ensimmäisinä vuosina paljon kuluja aiheutuu maaston raivaukseen liittyvistä metsuritöistä, mahdollisen raskaamman kaluston (tai hevosemetsurin) käytöstä, sekä jätteenkäsittelystä.

Työtoiminnan kannalta peruskunnostushankkeissa on hyvinä puolina se, että töitä pystytään tekemään ympärivuotisesti. Hakkuutyöt ja risusavotta on hyvä ajoittaa talvikuukausille, jolloin maa kantaa raskaampia työkoneita, ja jää ja lumi suojaavat rakenteita niiden aiheuttamilta vaurioilta. Metsurin apulaisen työt ja risusavotta ovat kuitenkin fyysisesti raskaita töitä, ja näihin osallistumisen edellytyksenä ovat terveet tuki- ja liikuntaelimet. Kesäaikaan peruskunnostukseen liittyy myös kevyempiä, kasvillisuuden käsittelyyn ja siivoukseen liittyviä työtehtäviä. Fyysiset edellytykset työtoimintaan osallistumiselle voivat siis vaihdella riippuen siitä, mihin vuodenaikaan rikosseuraamuksen suorittaminen ajoittuu.

Pidempiaikaisille peruskunnostustyömaille on tarkoituksenmukaista hankkia siirrettävät tauko- ja pukutiloina toimivat parakit, wc:t ja varasto- sekä pysäköintitilat työkaluille ja työkoneille. Kunnostuskohteen ympäristössä tulee kuitenkin olla riittävästi tilaa, jotta tarvittavat väliaikaisrakennukset ja työkoneet mahtuvat paikalle häiritsemättä liikennettä tai alueen asukkaita.

Mikäli hoitokohteeksi päätetään valita alue, jossa ei ole ennen tehty mainitsemisen arvoisia hoitotoimenpiteitä, hoidon jatkuvuus olisi tärkeää pystyä varmistamaan. Kasvillisuuden rehevä kasvu ja vesoittuminen jatkuvat runsaana ja nopeana useita vuosia peruskunnostuksen jälkeen, ja mikäli alueella ei pystytä tekemään pitkäjänteistä ylläpitävää hoitoa, alue voi mennä muutamassa vuodessa huonompaan kuntoon kuin mitä se oli ennen peruskunnostusta. Lyhyempiaikaisiin hankkeisiin olisikin suositeltavaa mieluummin valita sellainen kohde, jossa olisi suurten peruskunnostushankkeiden sijasta tarvetta ylläpitävän hoidon jatkamiselle.

### **5.3 Työhön perehdytys ja työturvallisuus**

Raportissa esitetyt turvallisuusohjeet ovat suuntaa antavia, ja niiden tarkoitus on helpottaa hoitohankkeiden esisuunnittelua. Arkeologisen kulttuuriperinnön hoidon työturvallisuusohjetta (Maaranen 2001b) mukailten: Työturvallisuuslain (738/2002) mukaan työn lopullisen toteuttajan ja työtä johtavan tahon on ennen työn aloittamista ja työ aikana huomioitava työturvallisuuteen liittyvät seikat ja työturvallisuuslain eri määräykset sekä varmistaa niiden toteutuminen.

Rikosseuraamusasiakkaiden aikaisempi työkokemus vaihtelee suuresti taustasta riippuen. Vaikka linnoitteiden hoitoon perustuvaan työkokeiluun saattaakin valikoitua henkilöitä, joilla on aiempaa työkokemusta esimerkiksi metsätöistä, linnoitteiden hoitotöissä työskentelevien rikosseuraamusasiakkaiden työturvallisuuteen täytyy kiinnittää erityistä huomiota. Työsuojelullisia haasteita voi tuoda esimerkiksi rikosseuraamusasiakkaiden arvomaailma, jossa turvallisuusasiat eivät välttämättä ole ensisijaisia (Soininen, sähköpostiviesti 11.8.2014). Lisäksi aiempaa työkokemusta omaavillakin saattaa olla vääriä työtapoja. Sama turvallisuusperehdytys tulisikin järjestää kaikille linnoitteiden hoitoon osallistuville taustoista riippumatta. Oikeiden työmenetelmien käyttöä on tarpeen seurata.

Arkeologisten kulttuuriperintökohteiden hoitotyöhön liittyy useita riskitekijöitä, jotka johtuvat esimerkiksi hankalasta maastosta, jyrkistä pudotuksista, tai terävästä jätteestä (LIITE 1). Työntekijöille on varattava tarkoitukseen sopivia suojavälineitä (LIITE 2), ja niiden käyttöä tulee seurata. Maalinnointuskohteet sijaitsevat viheralueilla usein

ulkoilureittien läheisyydessä ja taajamissa. Tällöin on huomioitava myös alueella mahdollisesti liikkuvien ulkopuolisten turvallisuus esimerkiksi puun kaatojen ajaksi. Erityistä huomiota työturvallisuuteen ja työtehtäviin perehdyttämiseen pitäisi kiinnittää työkalujen ja työkoneiden käytössä. Työntekijöille ei pitäisi osoittaa tehtäviä, joihin heitä ei ole perehdytetty huolella (Maaranen 2001b).

Mikäli työvoimana käytetään avolaitosvankeja, työryhmää kootessa tulisi huomioida myös vankien väliset suhteet. Kaikki eivät tule toimeen kaikkien kanssa, ja huonoissa väleissä olevien ei tulisi työskennellä yhdessä (Soininen, sähköpostiviesti 11.8.2014). Yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden kohdalla ryhmän toimivuutta voidaan yleensä arvioida vasta kun työtä ryhdytään tekemään, sillä asiakkaat eivät yleensä tunne toisiaan etukäteen. Mahdollisiin ristiriitatilanteisiin tulisikin puuttua välittömästi, ja tarpeen tullen siirtää ongelman osapuolet työskentelemään erilleen toisistaan.

#### **5.4 Työnjohdon haasteet ja reunaehdot**

Rikosseuraamusasiakkaiden työtoiminnassa voidaan katsoa olevan hyvin paljon samanlaisia piirteitä kuin pitkäaikaistyöttömien tuetussa työtoiminnassa, ja asiakaskunta koostuukin osittain samoista henkilöistä. Yhteistä näille kahdelle ryhmälle ovat heikot työelämäedellytykset, päihde- ja mielenterveysongelmat ja yhteiskunnasta syrjäytymisen riski. Ongelmista johtuen myös työtoimintaa ohjaavilta työnjohtajilta vaaditaan henkilökohtaisia ominaisuuksia, joiden merkitys ei ole niin korostunut ”normaaleilla työmailla”.

Iisalmen yhdyskuntapalveluspaikkakokeilussa työskentelyä ohjasi varta vasten palkattu tukihenkilö, jonka tehtävänä oli auttaa kokeiluun osallistujia suoriutumaan palveluksesta (Linderborg, 2006). Tukihenkilön persoonallisilla ominaisuuksilla ja soveltuvuudella sosiaalityön piirteitä sisältävään työskentelyyn oli suuri merkitys myönteisten tulosten saavuttamisessa. Hämeenlinnassa vankeja on ollut maalinnoitusten hoitoa vastaavissa töissä sekä maastossa tehtävässä raivaus- ja metsätöissä että Hämeen linnan ympäristöhoitotöissä, esimerkiksi nurmikkoalueita ja pihoja hoitamassa. Sekä Iisalmen että Hämeenlinnan työkokeilujen kokemuksissa tärkeiksi nousevat työnjohtajan tai ohjaajan oma halu pitää ohjattavanaan rikosseuraamusasiakkaita. Jos kyseessä ovat

suljetun laitoksen työtoimintaan osallistuvat, on tärkeää, että työnjohtaja ei ole vartija tai muutoin valvontavastuussa asiakkaista (Soininen, sähköpostiviesti 11.8.2014).

Koska linnoitusalueiden hoitotyön luonteeseen kuuluu työkalujen käyttöä ja paikoin haastavassa maastossa työskentelyä, työnjohtajan täytyy olla ammattitaitoinen ja kykenevä ohjeistamaan ja perehdyttämään työntekijöitä oikeisiin ja turvallisiin työtapoihin. Oman haasteensa tähän tuovat esimerkiksi rikosseuraamusasiakkaiden keskuudessa usein esiintyvät impulssikontrollin ongelmat, sekä pitkäjänteisyyden ja motivaation puute. Hämeenlinnassa vankien keskuudessa esiintyneitä ongelmia olivat muun muassa työturvallisuuden laiminlyönti ja riskien ottaminen, vankien keskinäiset sisäiset jännitteet ja työmotivaation puute (Soininen, sähköpostiviesti 11.8.2014). Voidaan kuitenkin ajatella, että tämänkaltaisia ongelmia esiintyisi mahdollisesti vähemmän yhdyskuntaseuraamuksissa, sillä ”ruodussa pysyminen” on kuitenkin – myös sietokyvyiltään suuremmissa palveluspaikoissa – pidemmän päälle edellytys sille, että rikosseuraamus voidaan suorittaa vapaudessa.

Minkä tahansa rikosseuraamusasiakkaista koostuvan ryhmän työnjohdon voidaan kuitenkin katsoa tarvitsevan ammattitaidon lisäksi vahvaa itsetuntoa, pelisilmää, huumorintajua, elämäkokemusta, kykyä pärjätä ihmisten kanssa ja tervettä itsesuojeluväistoa (Soininen, sähköpostiviesti 11.8.2014). Työnjohtajilta vaadittu rikosseuraamusasiakkaiden työnohjauksen riittävä osaaminen sisältää henkilökohtaisten ominaisuuksien soveltuvuuden ja omasta takaa tulevan työkoulutuksen (metsurin tai ympäristöhoidon tutkinto tai vastaava) lisäksi työturvallisuus- ja ensiapukoulutukset, tietoliikenneturvallisuuteen liittyvien asioiden riittävän tuntemuksen, sekä työturvallisuusohjeistusten hallinnan.

## **6 ASIAKASKUNTA PÄÄKAUPUNKISEUDULLA**

### **6.1 Asiakaskunnan terveydentila**

Koska maalinnoitusten kunnostustyö on luonteeltaan miestyövaltaista ja siihen sisältyvät työtehtävät vaativat tekijältään ainakin tyydyttävää peruskuntoa, soveltuvan

asiakaskunnan määrää arvioitaessa on huomioitava myös rikosseuraamusasiakkaiden joukossa yleiseen alentuneeseen työkykyyn johtaneet seikat. Rikosseuraamusasiakkaat ovat valtaväestöön verrattuna sekä somaattisesti että psyykkisesti keskimäärin huonommassa kunnossa. Yhdyskuntaseuraamustoimistoissa yleisen käsityksen mukaan päihde- ja mielenterveysongelmien määrä on lisääntynyt asiakkaiden keskuudessa. Yhdyskuntapalvelustaan suorittavien keskimääräisten suoriutumismuutosten on arvioitu heikkenevän entisestään, mikäli lyhyitä tuomioita pyritään jatkossa yhä useammin suorittamaan vapaudessa toimeenpantavina rangaistuksina (Lavikkala 2013).

Joukamaa (2010) tutki laajassa terveys selvityksessään mies- ja naisvankien, sakkovankien, elinkautisvankien ja pakkolaitokseen eristettyjen, sekä yhdyskuntaseuraamusta suorittavien terveyttä, hoidontarvetta ja työkykyä. Tutkimukseen osallistuneiden rikosseuraamusasiakkaiden (N=711) keskuudessa mielenterveyden häiriöt olivat yleisiä, päihderiippuvuutta esiintyi kymmenkertaisesti tavalliseen väestöön verrattuna ja ikäjakauman huomioon ottaen myös ruumiilliset sairaudet olivat yleisiä. Täysin työkykyisiä oli tutkituista vain puolet.

Maalinhoitusten hoito- ja kunnostushankkeen kannalta Joukamaan (2010) tutkimuksessa olennaisimmat tulokset koskivat yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden terveydentilaa ja työkykyä. Muihin tutkimuksessa tarkasteltuihin rikosseuraamusasiakasryhmiin verrattuna työkyky oli yhdyskuntaseuraamusta suorittavilla henkilöillä selvästi paras. Tämän ryhmän terveydentila oli arvioiden mukaan hyvä tai melko hyvä 88 %:lla tutkituista (N=101). Täysin työkykyisiksi arvioituja oli noin 72 %, työkyvyltään alentuneita noin 21 % ja täysin työkyvyttömiä vain noin 7 % tutkituista. Niillä tutkittavilla, joilla työkyky oli alentunut, 32 %:lla syynä olivat somaattiset sairaudet, 28 %:lla mielenterveyden häiriöt ja 48 %:lla päihdehäiriöt. Joukamaan (2010) tutkimuksen yhdyskuntaseuraamusasiakkaita koskevia tuloksia ei voida suoralta kädeltä pitää yleistettävänä otannan pienestä määrästä ja mahdollisesta laadullisesta vääristymästä johtuen. Tuloksia voidaan kuitenkin pitää suuntaa antavina arvioitaessa asiakaspohjan riittävyttä maalinhoituskohteiden hoitohankkeeseen.



## 6.2 Asiakkaiden määrä pääkaupunkiseudulla

Maalinnoitusten hoitoa suorittavan, rikosseuraamusasiakkaista koostuvan ryhmän tulisi olla kooltaan riittävän suuri, että työtehtävien toteutus onnistuu mahdollisista poissaoloista huolimatta. Toisaalta taas esimerkiksi Iisalmen työpalvelukokeilu osoitti, että tukihenkilön ohjauksessa työskentely toimi, kunhan ryhmän koko pysyi riittävän pienenä (Linderborg 2006). Helsingin kaupungin avotyötoiminnassa avustavia ja täydentäviä työtehtäviä puisto- ja metsätöissä tehdään kymmenen hengen ryhmissä, mitä voidaan ainakin lähtökohtaisesti pitää ryhmän maksimikokona myös maalinnoitusten hoitotyössä. Maalinnoituksia kunnostavan ryhmän ihanteelliseksi kooksi voidaan arvioida 5-7 asiakasta. Tällöin ryhmätyötä vaativiakin työtehtäviä pystytään suorittamaan, vaikka poissaoloja olisi useampia, mutta ryhmän koko ei täysilukuisenakaan ole liian suuri yhden työnjohtajan/tukihenkilön ohjattavaksi. Pienemmällä ryhmäkoolla varmistetaan myös, ettei ryhmän täyttöaste jää kannattamattoman alhaiseksi.

Näistä lähtökohdista ryhmämuotoisen yhdyskuntaseuraamuksen palvelupaikalle maalinnoituskohteessa riittänee asiakkaita ongelmitta pääkaupunkiseudulla. Helsingin, Vantaan ja Espoon alueella ehdonalaisen vankeuden valvonnassa (EAV) ja yhdyskuntapalvelussa (YKP) aloitti vuonna 2013 rikosseuraamuksensa suorittamisen lähemmäs kahdeksansataa tuomittua (Taulukko 1). Myös ehdollisesti rangaistujen nuorten (ERN) vuosittaista määrää mitataan vuosittain sadoissa suorittajissa. Valvontarangaistuksia (Valra) ja nuorisorangaistuksia aloitettiin vuonna 2013 kourallinen. Valvottuja koevapauksia taas oli koko alueella yhteensä 118 (Tyni 2014, sähköpostiviesti 1.4.2014).

Rikosseuraamusasiakkaista koostuvien ryhmämuotoisten palvelupaikkojen riittävän täyttöasteen ylläpitämisen, sekä toiminnan jatkuvuuden kannalta olennaista on tuomiotaan suorittavien asiakkaiden päivittäinen määrä (Taulukko 2). Mikäli erilaisia rikosseuraamuksia ei haluta sekoittaa keskenään samaan ryhmään, parhaat edellytykset riittävälle asiakaspohjalle antaa yhdyskuntapalvelu. Nykytiedon ja asenteiden valossa ei ”eritasoisten” rikosseuraamusasiakkaiden sekoittamiseen kuitenkaan enää lähtökohtaisesti suhtauduta kielteisesti. Erilaisiin yhdyskuntaseuraamuksiin tuomittuja

(YKP, Valra ja NR) voidaan siis aivan hyvin tarkastella yhtenäisenä joukkona asiakaspohjaa arvioitaessa.

**Taulukko 1.** Aikavälillä 1.1.2013—31.12.2013 aloitetut yhdyskuntaseuraamukset Etelä-Suomessa. NR=nuorisorangaistus, YKP=yhdyskuntapalvelu, Valra=valvontarangaistus. Lähde: Tyni 2014, sähköpostiviesti 1.4.2014.

YKS-toimisto/Toimipaikka	NR	YKP	Valra	<i>Yhteensä</i>
<b>ETELÄ-SUOMEN ALUE</b>				
Helsinki	2	240	14	256
Uudenmaan/Espoo	1	120	12	122
Uudenmaan/Vantaa		183	11	194
Uudenmaan/Porvoo		8	1	9
<i>Yhteensä</i>	<b>3</b>	<b>551</b>	<b>38</b>	<b>581</b>

**Taulukko 2.** Vuodenvaihteessa 2014 käynnissä olleet yhdyskuntaseuraamukset Etelä-Suomessa. NR=nuorisorangaistus, YKP=yhdyskuntapalvelu, Valra=valvontarangaistus. Lähde: Tyni 2014, sähköpostiviesti 1.4.2014.

YKS-toimisto/Toimipaikka	NR	YKP	Valra	<i>Yhteensä</i>
<b>ETELÄ-SUOMEN ALUE</b>				
Helsinki	2	141	3	146
Uudenmaan/Vantaa	1	112	1	114
Uudenmaan/Espoo	0	63	1	64
<i>Yhteensä</i>	<b>3</b>	<b>316</b>	<b>5</b>	<b>324</b>

### 6.3 Kohderyhmät

Linnoitusten hoitotyötä ryhmämuotoisesti toteuttavan yhdyskuntaseuraamuksen palvelupaikan kohderyhmänä olisivat lähtökohtaisesti sellaiset henkilöt, joilla on riittävät fyysiset edellytykset suorittaa kohteissa edes kevyempiä työtehtäviä, kuten roskien keräämistä ja kasvillisuuden siistimistä. Linnoitusten hoidon toteuttaminen tiiviisti

ohjattuna ryhmänä antaa kuitenkin mahdollisuuden liittää palveluun myös sosiaalisen tuen elementtejä, joita ei ole mahdollista toteuttaa perinteisessä palvelupaikassa. Suurimman hyödyn saisivat silloin ne, jotka eivät välttämättä pystyisi suorittamaan rikosseuraamustaan ilman erityistä tukea.

Vuonna 2013 12 % yhdyskuntaseuraamukseen tuomituista oli alle 21-vuotiaita nuoria (Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2013). Heidän kohdallaan merkittävässä roolissa on rikoskierteen katkaiseminen, ja vankilaan joutumista ennalta ehkäisevä työ. Nuoret voisivat hyötyä erityisesti myös linnoitusten hoitotyöstä saatavasta työkokemuksesta ja muiden ryhmässä työskentelevien, mahdollisesti jo ”kokeneempien” asiakkaiden vertaistuesta.

Yhdyskuntaseuraamusten lisäksi maalinnoitukset voisivat aivan yhtä hyvin olla työkohteina esimerkiksi avovankien työtoiminnalle, tai Helsingin kaupungin sosiaaliviraston ja Rikosseuraamuslaitoksen yhteiselle Kuntouttava vankityö -ohjelmalle (KUVA), mikäli pääkaupunkiseudulla ilmenee tarvetta uusille työkohteille. Toisin kuin yhdyskuntaseuraamusten kohdalla, avovankiloiden työtoiminnassa ryhmämuotoinen toiminta ei ole mitenkään uudenlainen malli. Linnoitteiden hoitotyömaiden järjestämisessä avovangeille voidaan soveltaa samoja malleja kuin muussakin ympäristönhoitotyöhön perustuvassa vankien työtoiminnassa. Tällöin huomioidaan lisäksi selvityksessä esitetyt, kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden kohteiden suunnitteluun ja toteutukseen liittyvät seikat.

## **6.4 Asiakaspohjan riittävyys**

Yhdyskuntaseuraamustuomioiden kestot vaihtelevat 20–200 työtunnin välillä. Esimerkiksi yhdyskuntapalvelun palvelutunteja suoritetaan yleensä kahtena päivänä viikossa, kolme tai neljä tuntia kerrallaan. Näin ollen linnoitusten hoitotyö olisi työpalvelun järjestämisen kannalta viisainta toteuttaa niin, että 5-7 hengen ryhmiä on kaksi, ja maastopäiviä viikossa neljä: yksi ryhmä työskentelisi esimerkiksi maanantaisin ja keskiviikkoisin, ja toinen ryhmä tiistaisin ja torstaisin. Näin ollen palvelupaikka pystyttäisiin tarjoamaan kerrallaan noin viidelletoista hengelle.

Arvioitaessa asiakaspohjan riittävyttä täytyy huomioida rikosseuraamustaan suorittavien määrän ja työkyvyn lisäksi muita tekijöitä, jotka saattavat vaikuttaa siihen, kenelle linnoitusten hoito olisi sopiva toimintavelvoite. Rikosseuraamuslaitoksen tilastojen (2013) perusteella noin 30 % yhdyskuntapalvelua suorittavista on työssäkäyviä. Koska linnoitusten hoitotyö on ulkotyötä, iltatyöskentely ei ole valon määrästä johtuen muun muassa turvallisuussyistä mahdollista kuin kesäaikaan. Säännöllinen päivätyö saattaa tällaisille asiakkaille olla este palvelun suorittamiselle linnoituksia hoitaen. Viikonloppuvuorojen järjestäminen saattaa taas kustannussyistä olla huono vaihtoehto työnjohdon järjestämisen näkökulmasta.

Mikäli palvelupaikan kohderyhmäksi halutaan määritellä erityisesti työelämäedellytyksiltään heikoimmat ja erityisiä tukitoimia tarvitsevat asiakkaat, on syytä olettaa, että näillä asiakkailla myös fyysiset edellytykset ympäristönhoitotyöhön ovat ainakin jossain määrin alentuneet. Joukamaan (2010) tutkimuksen suuntaa-antavien tulosten, ja yhdyskuntaseuraamustoimistojen kokemusten perusteella on syytä olettaa, että tukitoimista huolimatta merkittävä joukko asiakaskunnasta on liian huonossa kunnossa pystyäkseen työskentelemään maalinnoitusten hoitotehtävissä. Viime kädessä asiakkaan soveltuvuudesta linnoitusten hoitotyöhön tekee arvon yhdyskuntaseuraamustoimisto. Soveltuvuusselvitykseksi ei riitä yleinen lausunto työpalvelusta suoriutumista tai suoriutumattomuudesta (Lavikkala 2013). Lähtökohtana otetaan huomioon fyysisten tekijöiden lisäksi myös soveltuvuus ryhmätyöskentelyyn ja koneiden käyttöön, sekä arvio päihdeongelman vakavuudesta.

Vaikka rikosseuraamuksen suorittaminen maalinnoituksia hoitamalla ei sovi kaikille, ja tukitoimista huolimatta kohderyhmän ulkopuolelle jää mainittava joukko asiakkaita, on pääkaupunkiseudulla kuitenkin riittävä asiakaspohja maalinnoitusten hoidon palvelupaikkaa varten. Tähän arvioon voidaan päästä vertaamalla yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden päivittäisiä määriä, Joukamaan (2010) terveys selvityksen tuloksia ja tilastotietoja (Rikosseuraamuslaitos 2013): jos Helsingin, Vantaan ja Espoon alueella päivittäin yhdyskuntapalvelua suorittavista noin 300 henkilöstä kolmasosa käy päivätyössä ja alentuneesti työkykyisiä tai työkyvyttömiä on neljäsosa, voidaan karkeasti arvioida että päiväsaikaan tapahtuvaan linnoitusten hoitotyöhön soveltuvia asiakkaita olisi reilusti yli sata päivää kohden. Huomioitava on

kuitenkin, että koska kunnat tarjoavat sosiaali- ja päihdepalvelujaan vain omille asukkailleen, rajaa hankkeen yhteistyö tietyn kunnan kanssa ulkopaikkakuntalaiset hankkeen ulkopuolelle.

Mikäli palvelupaikan asiakkaita on rajattava kuntarajojen mukaan, Helsinki on kuitenkin käytännössä ainoa kunta, jossa on paitsi varmuudella riittävä määrä sopiviksi todettuja asiakkaita, myös toiminnan jatkuvuuden kannalta tarpeeksi useita rikosseuraamusasiakkaiden työkohteiksi sopivia kohteita.

## **6.5 Työkokemuksen hyödyntäminen koulutuksessa ja jatkotyöllistymisessä**

### **6.5.1 Linnoitusten hoitotyöhön sopivat koulutukset**

Linnoitusalueiden hoitotyötä vastaaviin tehtäviin kouluttautumisen mahdollisuudet sisältävät käytännössä luonto- ja ympäristöalan perustutkinnon, ympäristöhoitajan ammattitutkinnon, sekä arboristin ammattitutkinnon. Arboristinopinnot sisältävät puistojen ja katualueiden, sekä virkistysalueiden yksittäisten puiden ylläpidon ja puuryhmien hoidon koulutuksen. Ympäristöalan perustutkinto ja ympäristöhoitajan ammattitutkinto tähtäävät rakennettujen tai luonnonympäristöjen kunnostuksen ja hoidon tehtäviin..

Ympäristön- ja maisemanhoidon ammatillisen koulutuksen tarjonta Uudellamaalla on keskittynyt Hyria-koulutuskeskukseen Hyvinkäälle. Tätä lähempänä pääkaupunkiseutua ei järjestetä alan koulutusta, mikä voi muodostua ongelmalliseksi, mikäli maalinnoitusten kunnostushankkeeseen osallistuvat asiakkaat asuvat pääasiallisesti Helsingissä tai ympäröivissä kunnissa. Varsinkin ammattitutkintoon tähtäävät opinnot vaativat myös pitkäjänteisyyttä ja määrätietoisuutta. Hyria järjestää kuitenkin myös lyhyempiä, esimerkiksi työturvallisuuskortin hankkimiseen tähtääviä kursseja myös Helsingissä.

### **6.5.2 Mahdollisia työllisyyspolkuja**

Maalinnoitusten hoidosta saatava työkokemus on omiaan vahvistamaan edellytyksiä toimia maiseman- ja puistonhoidon työtehtävissä. Yrityksen palkkaavat usein varsinkin

kausiluontoisiin töihin myös kouluttamattomia henkilöitä, sillä työ on luonteeltaan tekemällä opittavaa. Aiempi kokemus vastaavien töiden tekemisestä voi olla työnantajalle houkuttelevaa, sillä usein ympäristönhoitotyötä tehdään alkuperähdytyksen jälkeen melko itsenäisesti. Yhdyskuntaseuraamusten toimintavelvoitteista kertyvä työkokemus on kuitenkin pääsääntöisesti melko lyhytaikaista, sillä palvelutunteja on viikossa alle 20 ja tuomioiden kokonaissuoritus aika on alle vuoden.

Helsinkiläisille pitkäaikaistyöttömille ja hankalasti työllistyville tukea tarjoaa työvoiman palvelukeskus Duuri, joka tarjoaa työpaikan ja opiskelupolkujen yksilöllisen kartoittamisen lisäksi myös sosiaalista tukea. Duurin kautta asiakkaita voidaan ohjata esimerkiksi kurssien tai ryhmätoiminnan pariin, valmennuksiin ja koulutuksiin, tai kuntouttavaan työtoimintaan. Tätä kautta asiakkaat voivat hakeutua esimerkiksi ympäristöpalveluiden avotyötoimintaan, missä työryhmät työskentelevät työnjohtajan ohjauksella Helsingin kaupungin rakentamispalvelu Staran avustavissa ja täydentävissä puistotehtävissä.

## **7 TYÖKOHTEIKSI SOPIVIA LINNOITUKSIA**

### **7.1 Arvioinnin perusteita**

Arvioita siitä mitkä linnoitusvyöhykkeen kohteet sopivat rikosseuraamusasiakkaiden työkohteeksi, voidaan tehdä monella tavalla. Viime kädessä työkohteen valinnassa merkittävä on se, millaiset resurssit hoitohanketta toteuttavalla taholla on käytettävissään. Selvitysraportin tarkoituksena on toimia esiselvityksenä pilottihankkeelle, jossa kokeillaan käytännössä linnoitusten hoitoa rikosseuraamusasiakkaiden toimesta. Oletuksena on, että kovinkaan kunnianhimoisia kunnostus- ja puistonrakennushankkeita ei ainakaan pilottihankkeen aikana toteuteta, eikä sellaisille linnoitusten hoidon kannalta ole edes tarvetta. Sen sijaan valtaosa linnoitusalueista kaipaa ympäristön siivoamista sekä kevyempää maisemanraivausta, kuten vesakon poistoa. Tällaisen ylläpitävän hoidon tarkoituksena on tuoda linnoituslaitteita esiin kasvillisuuden alta ja näyttää rakennelmat nykytilassaan osana alueiden historiaa.

Museoviraston epävirallinen ohjeistus on, että hoitokohdetta valittaessa suosittaisiin niitä kohteita, joissa hoito on joskus aloitettu, mutta sittemmin keskeytynyt (Maaranen 2014a). Syynä on se, että kun kasvillisuutta ja puustoa poistetaan alkuraivauksen yhteydessä, lisääntynyt valon määrä johtaa siihen, että esimerkiksi nokkosen, maitohorsman, vadelman ja muiden pioneerilajien, sekä lehtipuiden vesojen kasvu runsastuu voimakkaasti. Kun linnoitusalueiden hoito on kerran aloitettu, sitä täytyy jatkaa pitkäjänteisesti, sillä kuluu usein vuosia, ennen kuin esimerkiksi vesoittuminen vähenee. Ongelma monessa kohteessa onkin se, että resurssit eivät ole viime vuosina riittäneet vesakon ja kasvillisuuden riittävään torjuntaan. Monin paikoin linnoituslaitteet ovat kasvaneet täyteen pusikkoa ja nuorta lehtipuuta, kuten pihlajaa.

Myös hoitohankkeen suunnittelun ja käynnistyksen kannalta on tarkoituksenmukaista valita työkohteeksi linnoitusalue, joka on jo ollut hoidon kohteena, sillä näistä kohteista on useimmiten olemassa hoidon yleissuunnitelmat. Vanhentuneet suunnitelman päivittäminen vaatii todennäköisemmin vähemmän resursseja kuin kokonaan uuden suunnitelman teko.

Selvityksessä rikosseuraamusasiakkaiden sopiviksi työkohteiksi on määritelty linnoitusalueita, jotka ovat keskeisillä paikoilla, hyvin säilyneitä tai erityisiä esimerkiksi rakenteiden tai luontoarvojensa puolesta. Arvioinnissa on käytetty edellä mainittujen seikkojen lisäksi hankesuunnittelijan henkilökohtaista arviota kohteiden maisema-arkkitehtuurisesta potentiaalista. Tässä yhteydessä on myös mainittu muutama sellainen kohde, jossa työskentely pienillä resursseilla olisi hyvin haastavaa, mutta jotka ovat kuitenkin kohteina niin mielenkiintoisia, että ne on haluttu mainita.

Esittelemättä on tarkoituksella jätetty suojelullisessa ja kulttuurihistoriallisessa mielessä merkittäviä, suuriakin linnoituskokonaisuuksia (esimerkiksi Pirkkolan ja Maununnevan alueen tukikohta XXIII), koska hoitotyön organisoinnin on katsottu olevan alueella hankalaa tai kohde ei ole sijainiltaan tai ympäristöltään tuntunut houkuttelevalta. Lisäksi mainitsematta on jätetty hyvin pienellä alueella olevia ja huonosti säilyneitä linnoitteita, tai kohteita, joissa rikosseuraamusasiakkaiden työskentely saattaisi herättää vastustusta seudun asukkaissa.

Listaus kohteista on subjektiivinen, ja viime kädessä hoitohanketta suunnitteleva taho voi valita hoitokohteen omiin lähtökohtiinsa perustuen. Pilottihankkeen kannalta ihanteellisimmat kohteet on kuitenkin pyritty käymään läpi mahdollisimman kattavasti. Linnoitusvyöhykkeen työkohteiksi sopivat alueet voidaan jaotella esimerkiksi niiden hoitoon tarvittavien resurssien mukaan. Koska selvityksessä on aiemmin esitetty vaihtoehtoisiksi työkäytännöiksi kiertävät hoitopartiot ja pidempiaikaiset kohteet, on samaa jaottelua käytetty myös hoitokohteeksi sopivien alueiden listauksessa.

## **7.2 Pidempiaikaiset työkohteet**

Pidempiaikaisiksi työkohteiksi sopivat linnoitusalueet ovat pääsääntöisesti joko verraten suuria tai muulla tavoin erityisen haastavia esimerkiksi maastoltaan. Ne voivat myös olla kohteita, joissa ei ole ennen tehty hoitotoimenpiteitä, mistä johtuen hoidon käynnistämiseen sisältyy esimerkiksi hakkuita tai muita paljon resursseja vaativia työvaiheita. Yhteistä kohteille on se, että työtä on pitkäksi aikaa, usein vuosiksi eteenpäin.

### **7.2.1 Mustavuori, tukikohta I**

Mustavuoren linnoitteet I:10—20 sijaitsevat Vuosaarella Mustavuori-nimisellä mäellä. Linnoitteet levittäytyvät metsäiseen ja kallioiseen ympäristöön 46 hehtaarin alueelle. Mustavuorella ja sen eteläpuolella sijaitsevat varustukset muodostavat yhden pääkaupunkiseudun parhaiten säilyneistä linnoituskokonaisuuksista (Lagerstedt, 2009). Mäki oli aikanaan tarkoitus linnoittaa raskaasti, mutta työt jäivät osittain keskeneräisiksi. Alueen linnoituslaitteet ovat erityisen mielenkiintoisia siksi, että niistä pystyy hahmottamaan maalinnoitteen rakennustöihin liittyviä rakennusmenetelmiä ja työjärjestyksiä.

Mustavuoren linnoitteet eivät ole koskaan olleet hoidon kohteena, mutta alueelle on laadittu harjoitustyönä hoitosuunnitelma (Laulumaa 2011). Yleissuunnitelman mukaan kohteessa tarpeen olevat hoitotoimenpiteet ovat roskien ja kasvillisuuden poisto linnoitusrakenteista, kaatuneiden puiden ja kivien ynnä muun vaarallisen materiaalin poisto haudoista, sekä alueella olevan tykkien puhdistaminen niiltä osin, kun sitä on peitetty kivituhkalla. Koska alue on jatkuvassa vilkkaassa lenkkeilijöiden ja muiden ulkona



liikkuvien käytössä, hoidon tavoitteena on tehdä linnoituksiin tutustuminen ja niiden ympäristössä liikkuminen helpoksi ja turvalliseksi.

Rikosseuraamusasiakkaiden työkohteena Mustavuoren alue on haastava. Maaston paikoin suuret korkeuserot tekevät työkalujen, työkoneiden ja jätteen kuljetuksesta hankalaa. Lisäksi alue on melko suuri ja etäisyydet pitkiä. Yhdyshaudat ovat paikoin huomattavan syviä, luolien edustalla jopa 7 metriä (Lagerstedt 2009), ja vakavan loukkaantumisen riski putoamistilanteessa on todellinen. Ympäristön siistimiseen liittyvät työtehtävät kohteessa ovat raskaita, ja kaatuneiden puunrunkojen siirtelyyn tarvitaan ammattitaitoa ja -välineitä. Kevyempiä työtehtäviä kohteessa ei juuri ole.

Riittäväillä resursseilla ja ammattitaitoisella työnjohdolla kohteen raivaus ja hoito saattaisivat kuitenkin sopia sellaisille rikosseuraamusasiakkaille, joilla on riittävä työmotivaatio ja fyysinen kunto, ja joiden työtoimintajakso kestää vähintään 6 kk. Tällaisia asiakkaita voisivat olla esimerkiksi johonkin kuntouttavaan ja päihitteettömään ohjelmaan sitoutuneet pitkäaikaisvangit, jotka tekevät töitä avolaitoksesta käsin ennen vapautumistaan. Koska alue on suuri ja työtä on paljon, kohde olisi sopiva pidempiaikaiseksi työmaaksi. Työelämäedellytyksiltään heikommille asiakkaille suunnattujen työpalvelukokeilujen työkohteena Mustavuori ei ole ihanteellinen.

## **7.2.2 Kivikko ja Jakomäki, tukikohta IV**

### **Kohteen tiedot**

Mustavuoren ohella Kivikon ja Jakomäen tukikohta on yksi pääkaupunkiseudun parhaiten säilyneistä linnoituskokonaisuuksista. Kohde sijaitsee Kivikon ja Jakomäen alueella Kivikon urheilupuistossa, osaksi avokalliolla ja osaksi vaikeakulkuisessa ryteikössä. Alueella risteilee puolustusvarustusten lisäksi yhdystieverkosto, josta osa on säilynyt hyvässä kunnossa tähän päivään asti.

Kokonaisuudessaan tukikohta IV levittäytyy laajalle alueelle, ja siihen kuuluu kymmenisen taisteluasemaa ja luolaa, tykkiteitä sekä alueen eteläpäässä sijaitseva tykkipatteri. Koko alueen hoitaminen vaatii suuria resursseja. Rikosseuraamusasiakkaiden hoitokohteiksi sopivia puolustusasemia ovat IV: 5–9, jotka sijaitsevat tukikohdan pohjoisosissa

Porvoonväylän molemmin puolin. Avokalliolla ja metsässä sijaitsevat asemat 6 ja 8 muodostavat kumpikin pienemmän, selvästi rajatun kokonaisuuden (Maaranen 2007). Niitä voidaan pitää asemien 8 ja 9 ohella ensisijaisena hoidon kohteena.

### **Nykytila, hoidontarve ja työtehtävät**

Museovirasto suoritti 1990-luvun puolivälissä asemien 5–7 alueella hoitotoimenpiteitä useamman vuoden ajan, kunnes hoitovastuu siirtyi Helsingin kaupungille vuonna 2000. Porvoonväylän pohjoispuolen puolustusasemia 8 ja 9 on kunnostettu 2000-luvulla, ja alueelle on tehty puistonrakennusta ja asennettu penkkejä sekä suojakaiteita. Rakenteiden yli kulkevat sillat vastaavat Airolan (1996) tyyppipiirustuksia (Kuva 7).

Koska alueella ei ole suoritettu kasvillisuuden siivousta riittävän usein, linnoituslaitteissa kasvaa runsaasti matalaa kasvillisuutta, vesakkoa ja nuoria lehtipuita (Kuva 6). Asemien 8 ja 9 alueella (Kuva 7) vesoittumista suurempi ongelma ovat aluskasvillisuus ja töhryt rakenteissa.

Asemien 6 ja 7 hoidon yleissuunnitelman mukaan hoidon tavoitteena on estää linnoituslaitteiden tuhoutuminen kasvillisuuden vaikutuksesta, pitää rakenteet puhtaita humuksesta ja roskista sekä pitää alue avoimena niin, että kokonaisuutta on helppo tarkastella (Maaranen 2007). Lisäksi olisi syytä ohjailta kulkureittejä niin, että eroosiota ei pääsisi syntymään. Merkittävimpiä työtehtäviä ovat kasvillisuuden poistaminen linnoitusrakenteista sekä vesakon ja nuoren lehtipuuston ja kuusen hävittäminen rakenteiden välittämästä läheisyydestä. Työ on pääasiallisesti hoidettavissa raivaussahalla ja kevyemmällä työkaluilla. Kasvijätteen kerääminen ja hävittämien vaatii suurimman työn. Asemien 8 ja 9 alueella työtä on vähemmän ja se koostuu pääasiallisesti roskien keräyksestä. Kohteessa voisi myös kokeilla erilaisia metodeja graffitien poistamiseksi rakenteista. Tämä vaatii ohjeet Museovirastolta ja ammattilaisen kemikaaleja käsittelemään.

Tukikohdan IV pohjoispään puolustusasemat sopisivat hyvin isommaksi ja pidempiaikaisemmaksi työmaaksi rikosseuraamusasiakkaille. Tarvittaessa työaluetta voidaan laajentaa myös puolustusaseman 5 alueelle. Koska kohteen työtehtävät ovat monipuolisia ja fyysiseltä vaativuudeltaan vaihtelevia, kohteen työtoimintaan voi

osallistua myös työelämäedellytyksiltään heikommassa asemassa olevia. Ryhmässä olisi silti hyvä työskennellä myös parempikuntoisia asiakkaita, sillä työtehtävät vaativat vähintään tyydyttävää fyysistä kuntoa. Green care -elementtien tuominen työtoimintaan voisi tapahtua erityisesti alueen rikkaan kasvillisuuden havainnoinnin avulla. Alue on sijainniltaan helposti saavutettavissa julkisilla kulkuneuvoilla, eikä se sijaitse asutuksen välittömässä läheisyydessä.



**Kuvat 6 ja 7.** Tukikohta IV, Jakomäki. Kivikon urheilupuiston pohjoispäädyssä sijaitsevalla kalliolla olevan aseman 7 linnoituslaitteet ovat häviämässä näköpiiristä heinän, pihlajanvesojen ja muun aluskasvillisuuden alle (vasemmalla). Linnoitusrakenteiden yli kulkevia siltoja aseman 9 alueella (oikealla).

### Erityistä

Erityisesti huomioon otettavaa alueella on sen rikas linnoittamisesta hyötyvä keto-, niitty- ja kalliokasvilajisto, jonka ylläpitämiseksi heinittymisen ja vesakoitumisen kontrollointi on tärkeää. Linnoitukset sijaitsevat kokonaisuudessaan alueella, joka on luokiteltu arvoluokaltaan hyvin arvokkaaksi kasvillisuus- ja kasvistokohteeksi. Aseman 5 ja 6 eteläosat kuuluvat lisäksi Metso-kohteeksi luokiteltuun alueeseen (Helsingin kaupungin ympäristökeskus). Aseman 5 koillisreunassa on 1990-luvulla havaittu pieni esiintymä valtakunnallisesti uhanalaiseksi luokiteltua saunionoidanlukkoa (*Botrychium matricariifolium*)(Kurtto 1996). Vaikka havainnot ovat vanhoja, lajin mahdollinen esiintyminen on kartoitettava alueelta ennen hoitotoimenpiteiden aloittamista.

### 7.2.3 Latokartano, puolustusasema VIII:3

#### Kohteen kuvaus

Puolustusasema VIII:3 sijaitsee Lahdenväylän ja Kehä I-tien risteuksen ja Latokartanonkaaren väliin jäävällä metsänkaistaleella. Asema kuuluu Viikin tukikohtaan ja se on ollut aseman VIII: 1 ohella tukikohdan puolustusasemista suurin. Tänä päivänä suurin osa asemasta on hävinnyt rakentamisen alle. Kohteessa on kuitenkin säilynyt pienehköllä alueella kallioon louhittua ja maahan kaivettua taistelu- ja yhdyshautaa, sekä betonista valettuja tulipesäkkeitä ja suojahuoneita. Asemaan kuulunut luola on kunnostettu väestönsuojaksi.

Maasto on ryteikköistä ja paikoin vaikeakulkuista vaihdellen sekametsästä kuusivaltaiseen metsään. Kohteessa risteilevät kapeat polut ja alueella liikkuu paljon esimerkiksi koiran ulkoiluttajia.

#### Nykytila, hoidontarve ja työtehtävät

Museovirasto on tehnyt Viikin tukikohdan asemilla hoitotoimenpiteitä 1990-luvun alkupuolella, mutta ei ole tiedossa, onko asema 3 ollut hoidon piirissä. Hoito on resurssien puutteessa keskeytynyt jo ennen vuosituhannen vaihdetta. Alueella tehdyistä hoitotoimenpiteistä huolimatta kohteesta ei ole saatavilla hoitosuunnitelmaa, eikä mahdollisista tehdyistä toimenpiteistä ole merkintöjä Museoviraston hoitosuunnitelmamamonteissa (Maaranen, 2002).

Alue on ryteikköinen ja siellä täällä risteilevien polkujen ulkopuolella liikkuminen on vaikeaa, sillä yhdys- ja taisteluhaudat halkovat maastoa. Vaikka maastokäynnin perusteella voidaan olettaa, että alueella on joskus tehty metsänharvennusta, linnoitusrakenteissa ja niiden reunoilla kasvavat puut on jätetty paikoilleen (Kuva 8). Linnoituslaitteet ovat lisäksi paikoin täynnä kaatuneiden ja lahonneiden puiden runkoja ja risuja (Kuva 9). Avoimemmilla paikoilla vesoittuminen on runsasta, ja rakenteita on paikoin hyvin hankalaa havaita kauempaa. Kohteessa tehtävät hoitotoimenpiteet sisältävät metsuritöitä, sillä rakenteista poistettavia nuoria ja varttuneitakin puita on paljon. Rakenteissa on runsaasti järeitäkin puunrunkoja, joiden poistamiseen saatetaan tarvita apuvälineitä. Lisäksi työtehtäviin kuuluu vesakon raivausta ja maastonsiivoamista.



**Kuvat 8 ja 9.** Puolustusasema VIII:3, Viikki. Linnoituslaitteiden reunoilla kasvaa nuoria kuusia, jotka olisi poistettava ennen kuin niiden juuret vahingoittavat rakenteita. Yhdyshaudan päälle on kertynyt kaatuneita puunrunkoja ja muuta kasvijätettä (vasemmalla). Rakenteissa on monin paikoin runsaasti risuja ja muuta jätettä (oikealla).

### **Erityistä**

Kohde on ryteikköisyytensä takia melko haastava, ja vaikka se olisikin joskus ollut hoidon kohteena, se on päässyt osittain sellaiseen kuntoon, että hoidon uudelleen käynnistäminen on aloitettava alkuraivaukseen verrattavissa olevasta urakasta. Mikäli kohteen hoito halutaan aloittaa uudelleen, olisi hyvä varmistua hoidon jatkumisesta muutamia vuosia alkuraivauksen jälkeen, jotta vesoittuminen saadaan vähentymään. Työhön osallistumisen edellytyksenä on riittävän hyvä fyysinen kunto ja soveltuvuus työkalujen käyttöön.

## 7.2.4 Haltiala ja Maununneva, tukikohta XVIII

### Kohteen kuvaus

Puolustusasemat XVIII: 1–3 sijaitsevat pääosin kuusivaltaisen metsän keskellä, Keskuspuiston alueella Paloheinässä. Linnoituslaitteet levittäytyvät alueella risteilevien pururatojen ja hiekkateiden keskelle. Puolustusasemat muodostavat suojelukokonaisuuden, ja alueella sijaitsee hyvin säilyneitä ja tyyppillisiä, sekä harvinaisia linnoituslaitteita, joista on selkeästi hahmotettavissa ensimmäisen maailmansodan aikainen linnoitusjärjestelmä (Kulttuuriympäristön rekisteriportaali 2009).

Puolustusaseman 1 alueella vaihtelevat avoimet, puuttomat alueet, ja kuusivaltainen, varttunut metsä. Asemat 2 ja 3 sijaitsevat suurelta osin järeäpuustoisessa tuoreen tai lehtomaisen kankaan metsässä.

### Nykytila, hoidontarve ja työtehtävät

Aseman 1 alueella lähiseudun asukkaat ovat käyttäneet yhdyshautoja ja räjäytettyjen suoja-alueiden paikalla olevia kuoppia puutarha- ja kaatopaikkajätteen tunkioina, ja haudat ovat paikoin pahoin täyttyneet jätteistä. Rakenteissa on runsaasti kaatuneita puunrunkoja, lahoppua sekä oksia ja risuja, ja ne ovat runsaan aluskasvillisuuden johdosta peittyneet orgaanisesta aineesta (Kuva 10). Aseman 2 alueella ihmisperäistä jätettä ei juuri ole, mutta kariketta, kuolleita lehtiä ja muuta eloperäistä ainesta on rakenteissa runsaasti (Kuva 11). Karikkeesta johtuen haudat ovat alkaneet täyttyä ja niihin kertyy paikoin seisovaa vettä. Hautoja reunustaa paksu humuskerros ja rakenteiden reunoilla kasvaa runsaasti järeääkin puustoa.

Hoitokohtena alue on haastava, sillä perusteellisen alkuraivauksen suorittaminen vaatii runsaasti resursseja. Rakenteiden kannalta haitallisia suuria puita on paljon, mutta koska suuri osa asemasta sijaitsee metsän keskellä, kaadot on suoritettava miestyönä. Erityisen haastavaa on kaadettujen runkojen siirtäminen linnoitusrakenteista vahingoittamatta ympäröivää puustoa tai linnoituslaitteita. Hevosmetsurin käyttö kohteessa on perusteltua, ja mahdollisesti jopa ainoa vaihtoehto, mikäli järeämmän puuston harventamiseen päädytään. Lisäksi kohteessa on arvioitava tarvetta kaivaa karikkeen alle hautautuneita yhdys- ja taisteluhautoja joltain osin esiin. Nuotiopuiston



kunnostushankkeen kokemusten perusteella hautojen käsin avaaminen on liian raskasta (Maaranen, 2011). Haltialan alueen linnoitusrakenteet ovat käytännössä kaivinkoneiden ulottumattomissa.



**Kuvat 10 ja 11.** Puolustusasemat XVIII: 1 ja 2, Haltiala. Taisteluhaudan pohjalla on runsaasti lahoppua ja kasvijätettä (vasemmalla). Rakenteiden pohjalle on kertynyt runsaasti kuolleita lehtiä ja muuta eloperäistä ainesta, ja haudat ovat alkaneet täyttyä. Humuskerros on rakenteiden reunoilla paksu, ja paikoin niillä kasvaa varttuneitakin puita (oikealla).

Isommassa mittakaavassa toteutettavan kunnostushankkeen vaihtoehtona on suorittaa alueella kevyempiä siivous- ja raivaustoimenpiteitä. Tavoitteena tällaisella hoitostrategialla olisi siivota rakenteita kasvillisuudesta ja jätteestä niiltä osin, kuin se onnistuu miestyövaltaisesti, ja tällä tavoin tuoda rakenteita esiin ja pysäyttää niiden hautautuminen karikkeen ja aluskasvillisuuden alle. Puolustusaseman 1 alueella suurin työ on tyhjentää rakenteet puutarha- ja kaatopaikkajätteestä. Työtoimintaan osallistuvilta vaaditaan kohteessa hyvää fyysistä kuntoa. Kevyempiä tehtäviä ei kohteessa juuri ole. Mikäli hoidon kohteeksi valitaan koko alue, kohteessa riittää töitä useaksi vuodeksi.

## **Erityistä**

Linnoitusrakenteet sijaitsevat suurelta osin alueella, joka on luokiteltu luonnon monimuotoisuuden kannalta erittäin merkittävä Metso-kohteeksi. Lisäksi alue kuuluu erittäin arvokkaaseen kääpäalueeseen (Helsingin kaupungin ympäristökeskus 2011). Suurempia kunnostushankkeita suunniteltaessa olisikin varmistuttava siitä, että toimenpiteet eivät ole ristiriidassa alueen luontoarvojen säilyttämisen kanssa. Tämä tuo lisähaasteen hoitosuunnitelman laatimiselle. Luonnon monimuotoisuuden ylläpitämiseksi puiden poistojen tulee olla harkittua ja rungot olisi hyvä jättää maastoon maalahopuiksi.

### **7.3 Kiertävälle hoitopartiolle sopivat kohteet**

Monet maalinnoituskohteet ovat rakentamisen myötä pirstoutuneet, ja useista on jäljellä enää pieniä osia. Toiset tukikohdat ovat alun perinkin olleet pienempiä. Tällaisia kohteita sijaitsee asutuksen keskellä kallioilla ja mäillä koko linnoitusvyöhykkeen matkalta. Suuri osa niistä on säännöllisen kasvillisuuden raivauksen ja siivouksen tarpeessa, mutta töitä on usein kerrallaan vai muutamiksi päiviksi, korkeintaan viikoiksi. Työtehtävät ovat näissä kohteissa yleensä kevyempiä, ja niihin ei liity mainittavia hakkuuta tai rakenteisiin kajoamista. Sopiva työkäytäntö näissä tapauksissa on hoitopartio, joka kiertää kohteesta toiseen.

#### **7.3.1 Kurkimäki, tukikohta VII**

Tukikohta VII ja sen puolustusasemat 1–3 sijaitsevat Kurkimäessä kahdella mäellä ja niiden ympäristössä. Linnoitusalueet ovat Kehä I-tien pohjoispuolella pienkerrostaloalueen kupeessa. Puolustusasemasta 1 on tähän päivään asti säilynyt maahan kaivettua ja kallioon louhittua taistelu- ja yhdyshautaa, sekä kivistä ja betonista rakennettuja konekivääriasemia. Se sijaitsee puistossa, jota halkovat hiekkapäälysteiset puistotiet ja puiset sillat. Puolustusasemat 2 ja 3 sijaitsevat noin 200 metriä itään puolustusasema 1:stä, osittain kallioilla ja osittain puistossa. Kohteessa on maahan kaivettua ja kallioon louhittua yhdys- ja taisteluhautoja. Erityispiirteenä alueella on kallioon louhitun haudan murtoviivaisesti taitteinen rintasuojia sekä kalkkitynnyrin



kivettyneet jäännökset. Kaikkien asemien ympäristöt ovat ulkoilijoiden ahkerassa käytössä.

### **Nykytila, hoidontarve ja työtehtävät**

Kohteiden hoitovastuu on Helsingin kaupungilla, ja niissä on tehty kasvillisuuden raivausta ja puistorakennusta 2000-luvulla. Asemien 2 ja 3 kallioon louhittuihin hautoihin on sittemmin kertynyt roskaa ja kasvijätettä. Kohteen hoitotoimenpiteet koostuvat suurelta osin kallioon louhittujen hautojen putsauksesta roskista ja kasvillisuudesta, ja töitä riittää kohteessa viikosta kahteen. Aseman 1 linnoitusrakenteissa kasvaa runsaasti nuorta pihlajaa. Siellä suurin työ on nuoren puuston ja vesakon raivaaminen rakenteista. Kohteen raivaaminen ja siivoaminen vie heikommalla työpanoksella aikaa arviolta muutamista viikoista kuukauteen.

### **7.3.2 Kivikonlaita, puolustusasema VIII:1**

#### **Kohteen kuvaus**

Hoitoalue koostuu aseman VIII: 1 lounaisosassa sijaitsevasta mäntyvaltaisesta metsiköstä, aivan Kehä I-tien tuntumassa Kivikon ja Latokartanon välissä. Kohteen linnoituslaitteet ovat pääosin maahan kaivettua yhdys- ja taisteluhautaa.

#### **Nykytila, hoidontarve ja työtehtävät**

Hoitokohteeksi sopivia puolustusaseman osia ovat tukikohdasta VIII säilynyt asema 1 Kivikon puolella Kehä I-tien pohjoispuolella, sekä Latokartanonkaaren, Lahdenväylän ja Kehä I-tien risteyksen väliin jäävällä alueella asema 3. Puolustusasemasta 1 suurin osa tähän päivään säilyneistä rakenteista on mäntyvaltaisessa metsässä maahan kaivettua hautaa.

Puolustusasemat ovat osa Viikin tukikohtaa, jota Museovirasto on hoitanut 1990-luvun alkupuolella. Hoito on keskeytynyt vuoden 1995 jälkeen resurssipulan johdosta (Maaranen, 2002). Tänä päivänä aseman 1 alueella hoidontarve on ensisijaisesti tiheänä nousevan pihlajavesakon raivaaminen haudoista ja niiden välittömästä läheisyydestä, jotta linnoituslaitteet tulisivat näkyviin (Kuva 12). Työtehtävät kohteessa ovat

raivaussahan käyttö ja kasvijätteen keräys käsitellyltä alueelta. Hoitotoimenpiteet kohteessa vievät luultavasti huonompikuntoisemmaltakin työryhmältä maksimissaan muutamia viikkoja, joten se sopisi hyvin kiertävän partion työkohteeksi.



Kuva 12. Puolustusasema VIII: 1, Kivikonlaita. Metsänharvennuksen seurauksena pihlaja vesoo voimakkaasti, ja maahan kaivettua yhdyshautaa on vaikea havaita.

### 7.3.3 Viikki, puolustusasema XIV: 2

#### Kohteen kuvaus

Tukikohdasta XIV jäljelle jääneen aseman 2 osat sijaitsevat Lahdentien varressa, Simo Klemetitpojan puisto -nimisen pienen mäen laella. Maastoltaan aseman ympäristö on puutonta kalliota, jota reunustaa mäntyvaltainen puusto. Asema ei ole säilynyt kokonaan, vaan osa siitä on hävinnyt rakentamisen myötä. Jäljelle on jäänyt maahan kaivettuja ja kallioon louhittuja taistelu- ja yhdyshautoja, sekä maahan kaivettuja kuoppia. Alue rajautuu luoteissuunnassa lähes kiinni Lahdenväylään, ja sen ympärillä on runsaasti kerrostaloja. Mäen halki kulkee hiekkapäällysteinen puistotie, jota lähikerrostalojen asukkaat käyttävät läpikulkuun. Kohteessa on Airoilan (1996) tyyppiipiirustuksia muistuttava silta sekä infotaulu.

#### Nykytila, hoidontarve ja työtehtävät

Kohteessa on maastokäynnin perusteella tehty kunnostuksia, joiden ajankohdasta ei ole tietoa. Nykyisin aluetta hoitaa Helsingin kaupunki osana puistonhoitoa. Lähes puuttoman kallion laitamille sijoittuvien taistelu- ja yhdyshautojen sekä tulipesäkkeiden reunat heinittyvät kesäisin, ja lehtipuiden vesoittuminen on paikoin runsasta. Linnoituslaitteiden

pohjalle on kertynyt eloperäistä ainetta, jonka seurauksena kasvillisuus on paikoin rehevää (Kuva 13).

Kohteessa olisi tarvetta vesakon torjunnalle sekä kasvillisuuden poistamiselle rakenteista. Runsaan heinittymisen johdosta säännölliselle siivoukselle olisi tarvetta noin kahdesti vuodessa. Tällöin rakenteet saataisiin pysymään näkyvillä, jolloin niiden tarkastelu olisi helpompaa. Kohteen työtehtävät ovat suurelta osin kevyehköjä liittyen lähinnä aluskasvillisuuden raivaukseen ja linnoituslaitteiden putsaamiseen. Jos huomioidaan rikosseuraamusasiakkaiden mahdollisesti alentunut työtehokkuus ja se, että töitä ei välttämättä tehdä täysiä päiviä, riittää tässä kohteessa kerrallaan työtä arviolta viikoksi tai kahdeksi. Kohde sopisi hyvin kiertävän linnoitushoitopartion työkohteeksi.



**Kuva 13.** Puolustusasema XIV: 2 Viikki. Taistelu- ja yhdyshautojen reunat ovat voimakkaasti heinittyneet, ja pihlajan vesat alkavat vallata alaa. Hautojen pohjille on kertynyt runsaasti eloperäistä ainesta, mikä on antanut aluskasvillisuudelle hyvät kasvuolot. Rakenteita on vaikea hahmottaa kasvillisuuden alta.



### 7.3.4 Länsi-Pakila, puolustusasema XVII:12

#### Kohteen kuvaus, hoidontarve ja työtehtävät

Paloheinän ja Länsi-Pakilan alueella on pientaloalueella asutuksen välissä useita pieniä puolustusasemia ja niiden osia. Suurin osa niistä on käytännössä hävinnyt rakentamisen seurauksena. Tukikohdan merkittävin kohde on pienessä puistikossa sijaitseva Nuotiopuiston puolustusasema 12, jossa toteutettiin Helsingin kaupungin ja Museoviraston yhteistyönä suurehko kunnostushanke vuosina 2000–2001. Hankkeen tarkoituksena oli kokeilla erilaisia linnoitusalueiden kunnostustekniikoita ja suojarakenteita, sekä tarkoitusta varten laadittuja siltojen ja muiden puurakenteiden tyyppipiirustuksia (Maaranen 2011). Nuotiopuiston linnoitusten hoidontarve on pääasiallisesti kevyitä, siisteyttä ylläpitäviä toimenpiteitä, kuten lehtien haravointia ja rikkaruohojen kitkemistä hautojen pohjilta (Kuva 14). Työtä kohteessa riittää kerrallaan maksimissaan muutamaksi päiväksi, eikä toimintaan osallistuminen ei vaadi erityisosaamista.



**Kuva 14.**

Puolustusasema XVII: 12, Nuotiopuisto, Länsi-Pakila. Taisteluhaudan pohjalle on kunnostushankkeessa ajettu kivituhkaa, joten kulkeminen rakenteissa on esteetöntä, eikä kasvillisuus ole päässyt villiintymään.

### **7.3.5 Kannelmäki, puolustusasemat XX: 3, 4 ja 6**

#### **Kohteen kuvaus**

Kannelmäen merkittävimmät maalinnoituskohteet sijaitsevat juna-aseman tuntumassa, asemat 4 ja 6 Rumpupolunpuisto-nimisessä puistikossa ja asema 3 Mikonmäki-nimisellä kallioisella mäellä. Linnoitteet koostuvat kallioon louhituista ja maahan kaivetuista yhdys- ja taisteluhaidoista, joita on paikoin tuettu harkkokivillä ja betonilla. Kivistä muuratut ja betonista valetut tulipesäkkeet ja suojahuoneet on yhtä lukuun ottamatta räjäytetty. Puolustusasemat 4 ja 6 muodostavat yhdessä merkittävän suojelukokonaisuuden (Kulttuuriympäristön rekisteriportaali 2009b).

Rumpupolunpuiston asemien 4 ja 6 alueella vaihtelevat avoin kallio ja haapa- ja mäntyvaltainen sekametsä. Mikonmäellä aseman 3 ympäristössä valtapuuna on mänty. Molempia alueita halkovat kevyenliikenteenväylät tai hiekkapäällysteiset kulkureitit, jotka ovat kohteiden keskeisestä sijainnista johtuen seudun asukkaiden ahkerassa käytössä.

#### **Nykytila, hoidontarve ja työtehtävät**

Alueen puistonhoidosta vastaa Helsingin kaupunki. Linnoitusrakenteita lukuun ottamatta maisema on molemmissa kohteissa avoin. Vesominen on päässyt runsaaksi ainoastaan aseman 4 pohjoisosassa, jossa rakenteet ovat myös huomattavan roskaiset. Kohteiden hoitotavoitteena on rakenteiden putsaminen kasvillisuudesta, eloperäisestä ja muusta jätteestä, sekä vesakon raivaus niiltä osin kuin vesoittuminen on ongelma.

Mikäli linnoituskohteiden puhdistukseen käytetään työelämäedellytyksiltään heikompia rikosseuraamusasiakkaita, työtä riittää mahdollisesti useammaksi kuukaudeksi. Suurin osa työstä sijoittuu tukikohtien 4 ja 6 alueelle Rumpupolunpuistoon. Työhön liittyy paljon fyysisesti vaativia työtehtäviä, kuten huonekalujen ja muiden suurien esineiden ja lahopuun poistaminen rakenteista, mutta ympäristö on avoin ja miellyttävä (Kuva 15). Vesakon poisto raivaussahalla vaatii soveltuvuutta koneiden käyttöön, mutta muuten kohteen työtehtävät eivät vaadi erityisosaamista.



**Kuvat 15 ja 16.** Asema XX: 4 Kannelmäki. Harkkokivistä muurattu taisteluhaudan rintasuoja (vasemmalla). Hoitokohteet ovat linnoitusrakenteita lukuun ottamatta siistejä ja avoimia. XX: 3. Rakenteet ovat jäämässä kasvillisuuden alle piiloon (oikealla).

Rikosseuraamuasiakkaiden ja työkokeiluhankkeen kohteeksi tukikohta XX sopii erinomaisesti. Kulkuyhteydet Kannemäkeen ovat hyvät, ja hoidettavat alueet sijaitsevat aivan juna-aseman tuntumassa. Mikäli työmaalle halutaan tuoda tauko- ja varastoparakkeja, ne on mahdollista sijoittaa asfaltoidulle aukiolle Palikkapolun Rumpupolunpuiston puolella olevassa päässä olevalle.

### **Erityistä**

Rumpupolunpuiston ja Mikonmäen linnoitteet mainitaan Kaarelan aluesuunnitelmassa 2008–2017 (Helsingin kaupungin rakennusvirasto 2008). Linnoitteisiin liittyvänä suunnitelmana on poistaa rakenteista kasvillisuus ja tuoda linnoituslaitteet näkyville. Vuoteen 2014 mennessä linnoitusten hoitotoimenpiteitä ei alueella ole näkyvästi tehty, mutta hoitoa suunnittelevan tahon on syytä olla yhteydessä Rakennusvirastoon, jotta mahdollisilta päällekkäisiltä suunnitelmilta vältyttäisiin.

### 7.3.6 Suursuonlaita, puolustusasema XXII: 3

#### Kohteen kuvaus

Suursuon sairaalan pohjoispuolella olevalla Suopuisto-nimisellä mäellä sijaitsee puolustusasema XXII: 3. Aseman linnoituslaitteet ovat maahan kaivettua ja osittain betonoitua, kallioon louhittua yhdys- ja taisteluhautaa, tulipesäkkeitä sekä räjäytettyjä suojahuoneita. Mielenkiintoisena yksityiskohtana kohteessa ovat romahtaneen suuren suojahuoneen kahta sisäänkäyntiä suojanneet muurit (Kuva 17). Suurin osa kallioon louhituista ja betonoiduista haudoista sijaitsee vähäpuisella aukealla, jossa kasvaa runsaasti heinää. Ympärillä kasvaa mäntyvaltaista sekametsää.

#### Nykytila, hoidontarve ja työtehtävät

Linnoituslaitteet ovat suurelta osin kasvaneet täyteen pensaita ja vesakkoa. Rakenteissa on myös paikoin roskia, jopa suuria huonekaluja. Kohteen hoidontarve painottuu maisemanhoitoon ja maastonsiivoukseen. Vesakko ja pensaikko raivataan linnoituslaitteista ja niiden välittömästä läheisyydestä, ja kasvillisuus poistetaan taistelu- ja yhdyshaudoista. Heinikon kontrollointi niittämällä saattaisi olla hyvä vaihtoehto.



**Kuva 17.**

Puolustusasema XXII: 3, Maunula. Sortuneen suojahuoneen kahta sisäänkäyntiä suojaavat muurit ovat hienon näköiset.

Kohde sopii hyvin rikosseuraamusasiakkaiden työkohteeksi, sillä maasto on helppokulkuista, ympäristö on mukava ja valoisa, ja alue on sijainniltaan helppo saavuttaa tarvittaessa myös julkisilla kulkuneuvoilla. Hoitotoimenpiteet eivät vaadi suuria

resursseja, sillä suurin osa työstä tehdään käsin tai raivaussahalla. Rikosseuraamusasiakkaiden toimesta tehtynä alueen hoitoon kuluu aikaa ensimmäisellä kerralla arviolta muutama viikko. Ylläpitäville, muutaman päivän siivouskäynneille voi olla tarvetta kerran tai kaksi kesässä.

### **7.3.7 Kokkokallio, puolustusasema XXXV: 4**

#### **Kohteen kuvaus**

Kokkokallion asema XXXV: 4 on Konalan Reimarlassa sijaitseva hyvin säilynyt linnoituskokonaisuus. Linnoitteet koostuvat maahan kaivetusta ja kallioon louhituista yhdys- ja taisteluhautoista, joita on osittain betonoitu ja osittain tuettu muurauksin. Suurin osa katetuista tulasemista ja suojahuoneista on räjäytetty. Asemaan kuuluu myös pieni luola, jonka suuaukko on peitetty.

Kohde sijaitsee korkeahkolla kalliolla, jossa siellä täällä kasvaa varttuneita mäntyjä. Suuri osa hoitoalueesta on avointa kalliota. Alueella kulkee ristiin rastiin hiekalla päällystettyjä ulkoiluteitä, ja se on alueen asukkaiden ahkerassa ulkoilu- ja läpikulkukäytössä. Taistelu- ja yhdysautojen yli on rakennettu siltoja, jotka vastaavat Airolan (1996) linnoitusalueiden puistokalusteiden tyyppiirustuksia. Kallion lounaisosassa on leikkipuisto, joka jää hoitoalueen ulkopuolelle.

#### **Nykytila, hoidontarve ja työtehtävät**

Kohdetta hoitaa Helsingin kaupunki osana puistonhoitoa. Yleisilmeeltään alue on pysynyt siistinä ja maisema on avoin. Linnoituslaitteet ovat kuitenkin jääneet ainakin viime vuosina hoidon ulkopuolelle. Haudat ovat suurelta osin kasvaneet umpeen nuorista lehtipuista, heinästä ja muusta ruhovartisesta kasvillisuudesta, ja niitä on paikoin hankala erottaa ympäristöstä (Kuvat 18 ja 19). Paikoin rakenteiden päälle on kaatunut puunrunkoja.





**Kuvat 18 ja 19.** Asema XXXV: 4, Reimarla. Linnoitteet jäävät helposti havaitsematta ja niitä on hankala tarkastella, sillä ne ovat peittyneet näkyvistä nuorten lehtipuiden ja ruohovartisen kasvillisuuden alle (yllä vasemmalla ja oikealla).

Kokkokallion linnoitteiden hoidon ensisijaisena tavoitteena on tuoda rakenteet näkyville kasvillisuuden alta. Vesakko ja korkea kasvillisuus olisi tarpeen poistaa linnoituslaitteista ja niiden reunoilta, ja kaatuneet puunrungot siirtää sivuun rakenteista. Koska heinittyminen ja vesoittuminen on paikoin runsasta, kohteessa tulisi käydä jatkossa vähintään kerran kesässä suorittamassa maastonsiivousta, jotta linnoitteet pysyisivät näkyvissä.

Kokkokallion linnoitteet sopivat erityisen hyvin niiden rikosseuraamusasiakkaiden työkohteeksi, joilla on heikommat edellytykset suoriutua kovin vaativista työtehtävistä. Kohteen työtehtävät painottuvat kasvillisuuden käsittelyyn ja maastonsiivoukseen, ja ovat pääpiirteiltään käsin tehtävää työtä. Raivaussahaa järeämmälle kalustolle ei juuri ole tarvetta. Alue on ympäristöltään helppokulkuinen ja julkisen liikenteen yhteydet kohteeseen ovat hyvät.

## **Erityistä**

Alueen runsaasta asutuksesta ja hoitoalueen välittömässä läheisyydessä sijaitsevasta leikkipaikasta johtuen linnoitusten hoidon teettämisestä rikosseuraamusasiakkaiden toimesta olisi hyvä informoida lähiseudun taloyhtiöitä etukäteen.

### **7.3.8 Länsimäki, puolustusasemat II: 7 ja 8**

Länsimäen linnoitteet sijaitsevat Vantaalla Helsingin rajan tuntumassa, arviolta 15 hehtaarin kokoisella alueella. Tukikohdan muodostavat puolustusasemat 1–8, aluetta halkova tykkitie, hirsituettu kaivo sekä piikkilankaesteet, ja se on yksi pääkaupunkiseudun suurimmista ja edustavimmista linnoituskokonaisuuksista (Museoviraston rekisteriportaali 2008). Hoidon kohteeksi parhaiten soveltuvat asemat 7 ja 8 sekä niiden lähiympäristö.

Hoitoalueen linnoitteet sijaitsevat alueen lounaisosissa lähiympäristön kerrostalojen tuntumassa avoimilla kallioilla tai mäntyvaltaisissa kalliometsiköissä. Länsimäen tukikohdan alue on ahkerassa ulkoilu- ja virkistyskäytössä, ja kohteessa risteilevät kulutuksen seurauksena syntyneet polut. Kohteessa on Airolan (1996) tyyppiinustuksia vastaavia siltoja.

#### **Nykytila, hoidontarve ja työtehtävät**

Museovirasto on hoitanut Länsimäen linnoitteiden puolustusasemia 1, 3–5 sekä 7 ja 8, mutta hoito on keskeytynyt vuoden 1993 jälkeen resurssipuutteen johdosta (Kulttuuriympäristön rekisteriportaali 2010). Kohteen hoidosta on vastannut 2000-luvulta lähtien Vantaan kaupunki, ja hoitotavoitteista on laadittu kunnostus- ja hoitosuunnitelma 2003 ja 2005. Suunnitelmien pohjalta ei tiettävästi ole kuitenkaan käynnistetty huomattavia kunnostushankkeita.

Hoitoaluetta on siivottu ja kasvillisuutta raivattu 2000-luvulla asukastalkoilla, ja asemat 7 ja 8 ovat silloin olleet paikoin erittäin siistissä kunnossa (Tryggve 2003). Syyskuussa 2014 roskia, kasvillisuutta ja kasvijätettä oli kuitenkin kertynyt rakenteisiin, ja vesakko kasvoi tiheästi (Kuvat 20 ja 21).

Työtehtävät kohteessa ovat pääasiallisesti vesakon raivausta sekä roskien ja kasvijätteen poistamista rakenteista. Joitakin suurempia, hautojen päälle kaatuneita puita on tarpeen pilkkoa moottorisahalla ennen poiskuljetusta. Muutoin työkoneista on tarvetta lähinnä raivaussahalle. Mikäli kunnostukseen osallistuvien työpanos on heikko ja työtä tehdään muutamia tunteja päivässä, kohteessa riittää työtä useammaksi kuukaudeksi.



**Kuvat 20 ja 21.** Asema II: 7 Vantaan Länsimäessä. Alueella vesakko on runsasta rakenteiden ympärillä (yllä vasemmalla). Hautojen pohjalla kasvaa saniaisia, pensaita ja ruohovartista kasvillisuutta (yllä oikealla).

### 7.3.9 Rajakylä, puolustusasemat III: 8 ja 9

#### Kohteen kuvaus

Rajamäessä Maratonpuisto-nimisellä kalliokumpareella sijaitseva puolustusasema on hieno kokonaisuus pienellä alueella olevia, erityyppisiä linnoituslaitteita. Kohteen



linnoituslaitteet koostuvat kallioon louhitusta ja betonoidusta taistelu- ja yhdyshaudasta, suojahuoneista sekä kahdesta luolasta. Maastoltaan linnoituksen ympäristö vaihtelee avokalliosta mäntyvaltaiseen sekametsään. Korkeuserot ovat paikoin kohtalaiset.



**Kuvat 22 ja 23.** Puolustusasemat III: 8 ja 9 Rajakylässä. Työtehtävät kohteessa ovat pääasiallisesti pusikoiden ja muun kasvillisuuden raivaamista linnoitusrakenteista.

### **Nykytila, hoidontarve ja työtehtävät**

Kohdetta on hoidettu 1990-luvulla, mutta hoito on keskeytynyt resurssien puutteessa. Linnoitteet ovat kuitenkin säilyneet hyväkuntoisina, ja yhteistyössä Vantaan kaupungin kanssa se olisi kunnostettavissa nähtävyydeksi asti (Maaranen 2002). Lähtökohtaisesti hoidon tavoitteet alueella painottuvat kuitenkin linnoituslaitteiden esiintuomiseen vesakkoa ja pensaikkaa raivaamalla ja eloperäistä ainetta poistamalla (Kuvat 22 ja 23). Puiden poistolle ei yksittäisiä puita lukuun ottamatta ole tarvetta, ja suurin osa työtehtävistä tapahtuu käsin tai raivaussahalla. Heikommalla työpanoksella toteutettuna kohteen nykytilasta lähtevä kunnostus vie aikaa arviolta muutamista viikoista noin kuukauteen.

## **Erityistä**

Vaikka maasto on pääsääntöisesti kohtuullisen helppokulkuista, on aseman pohjoisosissa kallioalue, joka viettää paikoin jyrkästi alaspäin. Tämän alueen maastonsiivous tulee suunnitella paikan päällä huolellisesti niin, ettei vaaratilanteita pääse syntymään. Rikosseuraamusasiakkaiden työskentelyn kannalta ongelmalliseksi saattaa muodostua myös kohteen sijainti keskellä pientaloaluetta. Hoitoa suunniteltaessa lähiseudun asukkaiden reaktiot rikosseuraamus-asiakkaiden läsnäoloon on huomioitava.

### **7.3.10 Vallikallio, tukikohdat XXVIII: 5 ja 7**

#### **Kohteen kuvaus**

Espoon Lintuvaarassa sijaitsevat Vallikallion linnoitteet ovat osa Mäkkylän alueen tukikohtaa XXVIII, jonka puolustusasemat ja yhdystiet muodostavat kohtalaisen hyvin säilyneen linnoituskokonaisuuden. Vallikallion linnoitteet muodostuvat suureksi osaksi kallioon louhituista yhdys- ja taisteluhautoista, joita on osittain tuettu betonilla, sekä avoimista ja katetuista tulipesäkkeistä ja suojahuoneista. Puolustusasemien alueella on myös kaksi luolaa, jotka jäävät hoitoalueen ulkopuolelle.

Asema sijaitsee korkealla mäellä, jonka korkein kohta on avointa kalliota ja reunamat mäntyvaltaista kallioista metsikköä. Mäellä risteilevät siellä liikkuvien ulkoilijoiden reiteistä muodostuneet polut. Rakennettuja puistoteitä tai siltoja kohteessa ei ole.

#### **Nykytila, hoidontarve ja työtehtävät**

Kohdetta hoitaa Espoon kaupunki osana puistonhoitoa. Vaikka kallio on yleispiirteiltään pysynyt melko avoimena, linnoituslaitteissa kasvaa nuoria vaahteroita ja muita lehtipuita (Kuvat 24 ja 25). Muutoin kohde on yllättävän siistissä kunnossa, eikä roskia ja jätettä juurikaan ole. Linnoituksen hoidontarve painottuu kasvillisuuden käsittelyyn, sisältäen vesakon ja muun aluskasvillisuuden raivausta linnoitusrakenteista. Heinittyminen on paikoin runsasta, ja niittämislle saattaisi olla paikoin tarvetta.

Alueen hoidon ensisijaisena tavoitteena on siistiä linnoitusrakenteet kasvillisuudesta ja tuoda ne näkyviin niin, että tarkastelu on mahdollista.



**Kuvat 24 ja 25.** Asemat XVIII: 5 – 7 Espoon Lintuvaarassa. Maisema on yleisilmeeltään avointa kalliota ja mäntyvaltaista metsää, mutta linnoituslaitteissa kasvaa vesakkoa, nuoria vaahteroita ja muuta kasvillisuutta.



### **Erityistä**

Vallikallio on maastonmuodoltaan kohtalaisen jyrkkä, ja maasto on paikoin vaikeakulkuista. Kohteen kunnostuksessa on huomioitava, että raivausjätteen kuljettaminen alas kalliolta voi olla haastavaa ja tulisi tehdä riittävän pienissä erissä. Muuten hoitotyö kohteessa on melko yksinkertaista, koostuen suurelta osin kasvillisuuden käsittelystä. Moottorisahalle saattaa olla tarvetta muutaman varttuneemman lehtipuun poistamiseksi, mutta muilta osin työ koostuu pääasiallisesti käsin tai raivaussahalla tehtävistä toimenpiteistä. Hankalakulkuisimmat alueet voi tarvittaessa jättää hoidon ulkopuolelle. Kohteen sijainti on helposti saavutettavissa julkisen liikenteen välineillä, joten kuljetusta ei yhdyskuntaseuraamusasiakkaille välttämättä tarvitse järjestää.

## 8 YHTEENVETO

Helsingin maa- ja merilinnoituksen maarintaman linnoitusalueiden hoito on sopivaa työtä rikosseuraamusasiakkaille, mikäli työn suunnitteluun, ohjaukseen, hoitokohteen valintaan ja asiakkaiden soveltuvuuteen kiinnitetään riittävästi huomiota. Koska maalinnoituksen hoito-oppaan (Laine 1996b) mukaan pääkaupunkiseudun linnoitusten hoidon tavoitteisiin eivät kuulu entisöintiin liittyvät työtehtävät, vaan linnoitusalueiden maiseman avaaminen ja rakenteiden esiintuomien kasvillisuuden alta, työtoiminnan järjestäminen on pääasiallisesti vastaavaa kuin mikä tahansa ympäristöhoitotyön, esimerkiksi perinnebiotooppien kunnostamisen, organisointi. Linnoitusten hoidon työtehtävät taas ovat pääasiallisesti yksinkertaisia, eivätkä vaadi välttämättä aiempaa työkokemusta tai erityisosaamista.

Suhteutettuna siihen, kuinka keskeisillä paikoilla suuri osa linnoituskohteista sijaitsee, moni kohde on hämmästyttävän epäsiistissä kunnossa. Joillakin alueilla suurin ongelma ovat töhryt ja roskat, toisaalla umpeenkasvu ja vesakoituminen keskeytyneen hoidon seurauksena. On mahdollista, että linnoitusten hoidon laiminlyönnistä johtuu myös se, että kohteiden lähiseutujen asukkaatkaan eivät ole osanneet arvostaa asuinalueensa historiallisia muistomerkkejä, sillä useassa paikassa linnoitusrakenteita on käytetty puutarha- ja kaatopaikkajätteen loppusijoituspaikkana. Linnoitusalueiden siivoaminen ja kasvillisuuden raivaaminen sekä lisäksi tuntuvasti alueiden viihtyisyyttä, että antaisi linnoituksille paremman mahdollisuuden luoda alueille omaa historiallista leimaa.

Linnoitusalueiden viihtyisyyden ja omaleimaisuuden lisäämisen ohella linnoitusten hoidolla on merkitystä kohteiden suojelun kannalta. Kasvillisuus, puiden juuret, eroosio, töhriminen ja nuorison nuotiopaikat vahingoittavat linnoitusrakenteita, ja uhkaavat useassa kohteessa vaarantaa niiden säilymisen. Hoitotoimenpiteillä voitaisiin vaikuttaa siihen, että kohteet pysyvät mielenkiintoisena osana kaupunki- ja taajamaympäristöjä myös tulevaisuudessa. Itse linnoitteiden säilyvyyden lisäksi hoitotoimenpiteillä turvattaisiin myös linnoitusten rakentamisen seurauksena syntyneet, kasvilajistoltaan erityisen rikkaan luonnonkohteet.

Maalinnointialueiden hoidon ja kunnostuksen järjestämistä rikosseuraamusasiakkaiden työtoimintana on helppo perustella monelta kantilta. Raportin tulokset ovat osoittaneet, että tarve linnoitusalueiden hoidolle on kiistaton sekä kulttuurihistoriallisesti merkittävien muinaismuistojen suojelullisista näkökulmista että alueiden viihtyisyyden kannalta. Julkiset voimavarat eivät ole tarpeelliseen hoitoon viime vuosina riittäneet. Näistä syistä työtoiminnassa korostuisivat erityisesti Euroopan neuvoston yhdyskuntaseuraamusten työtoiminnalle asettamat tavoitteet yhteisöä hyödyttävästä työstä. Kohteiden sijainti luonnonympäristöissä tai puistomaisissa maisemissa antaisi lisäksi kohtuullisen pienillä resursseilla mahdollisuudet sisällyttää toimintaan viherympäristöjen avulla toteutettuja kuntouttavia päämääriä. Ryhmässä tapahtuvassa toiminnassa taas korostuisivat vertaistuen ja yhdessä tekemisen hyödyt.

Maalinnointien organisoiminen rikosseuraamusasiakkaiden, erityisesti yhdyskuntaseuraamuksiin tuomittujen, työkohteiksi vastaisi myös suoraan rikosseuraamusalan tulevien rakennemuutosten synnyttämään tarpeeseen uudentyyppisistä palvelupaikoista. Asiakkaiden päihde- ja mielenterveysongelmien lisääntyessä on selvää, että perinteisiä palvelupaikkoja ei voida loputtomiin kuormittaa aikaisempaakin haastavammilla työntekijöillä. Sietokykyinen palvelupaikka, jonka toimintaan liittyy perinteisen työtoiminnan ohella korostettuja tukitoimia, mahdollistaisi myös sellaisten asiakkaiden suoriutumisen vapaudessa suoritettavasta rikosseuraamuksesta, jotka eivät perinteisessä palvelupaikassa pystyisi sitä tekemään.

Työkohteiksi sopivia linnoituskohteita on koko linnoitusvyöhykkeen matkalla lukuisia, ja valittavana on sekä suurempia resursseja vaativia peruskunnostuskohteita että lyhyempiaikaisia, ylläpitävää hoitoa kaipaavia alueita. Ympäristönhoitotyöstä ja jopa muinaismuistojen hoidosta ja kunnostuksesta rikosseuraamusasiakkaiden toimesta on jo kokemusta Suomessa, ja työn organisointiin, ohjaukseen sekä turvallisuusasioihin on olemassa käytäntöjä ja kirjallisia ohjeistuksia. Pääkaupunkiseudulla yhdyskuntaseuraamuksiin tuomittujen määrä on tarpeeksi suuri, jotta ryhmämuotoisen toiminnan järjestämiselle on riittävä asiakaspohja.

Seuraavaksi tärkeää olisikin saada kokemusta siitä, millaiseksi maalinnointien kunnostustyön potentiaali rikosseuraamusasiakkaiden tuettuna työtoimintana



muodostuisi käytännössä. Sitä varten käynnistettävän pilottihankkeen pohjalta olisi mahdollista saada vakiintumaan käytäntöjä, jotka vastaisivat yhteiskunnallisiin tarpeisiin monista suunnista. Lopputuloksesta saisivat hyötyä pääkaupunkiseudun kuntien ja Rikosseuraamuslaitoksen lisäksi Museovirasto, linnoitusvyöhykkeen lähiseutujen asukkaat sekä kuka tahansa maamme kansallishistoriasta kiinnostunut.

Kriminaalihuollon tukisäätiön näkökulmasta tärkein hyötyjien joukko mainittakoon viimeisenä: ne rikosseuraamusasiukkaat joilla ryhmähenki, tekemisen kautta saadut onnistumisen tunteet, sekä korostetut tukitoimet ovat ratkaisevassa asemassa rikoskierteen katkaisemisessa ja matkassa kohti rehellistä elämää.

## 9 LÄHDELUETTELO

Airola, Hannu 1996. Alueen rakentaminen ja puistokalusteet. Ensimmäisen maailmansodan aikainen maalinnoitus Helsingissä: hoito-ohje, s. 29–35. Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisuja 1996: 4.

Asikainen, Tuula ja Lempiäinen, Eila 2013. Lausunto Kriminaalihuollon tukisäätiön hankkeesta ”Selvitys maalinnoitusten kunnostuksesta rikosseuraamusten työkohteena”. Rikosseuraamuslaitos 40/090/2013.

Gestrin, Tryggve 2003. Tarkastus, Pääkaupunkiseudun ensimmäisen maailmansodan aikaiset maalinnoitteet: kunto ja hoidon tila. Museovirasto, Arkeologian osasto, Muinaisjäännösten hoitoyksikkö.

Helsingin kaupungin rakennusvirasto 2008. Kaarelan aluesuunnitelma 2008–2017. Osa-alue 2 Kannelmäki, kadut ja viheralueet.

Helsingin kaupunki, karttapalvelu. Saatavilla: <http://kartta.hel.fi/>

Helsingin kaupungin ympäristökeskus. Luontotietojärjestelmä.

Hyhkö, Matti 2014. Metsähallituksen työnjohtaja. Haastattelu Sipoonkorvessa 6.5.2014.

Joukamaa, Matti 2010. Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja: 1/2010.

Kulttuuriympäristön rekisteriportaali 2008. Muinaisjäännösrekisteri. Tukikohta II: 3, Länsimäki.

Kulttuuriympäristön rekisteriportaali 2009a. Tukikohta XVIII: 1. Muinaisjäännösrekisteri. Museovirasto.

Kulttuuriympäristön rekisteriportaali 2009b. Tukikohta XX: 4. Muinaisjäännösrekisteri, Museovirasto.

Kulttuuriympäristön rekisteriportaali 2010. Hoitorekisteri. Länsimäki tukikohta II: 1, 3–5, 7–8.

Lagerstedt, John 2002. Helsingin ensimmäisen maailmansodan aikaisten maalinnoitusten hoito. Helsingin yliopisto, kulttuurien tutkimuksen laitos, arkeologian oppiaine. Proseminarityö.

Lagerstedt, John 2009. Helsinki, Vuosaari, Mustavuori – Ensimmäisen maailmansodan aikaisen tukikohdan linnoitteiden inventointi. Museovirasto/RHO.

Laine, Sirkku 1996a. Ensimmäisen maailmansodan aikainen maalinnoitus Helsingissä. Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisuja 1996: 3.

Laine, Sirkku 1996b. Ensimmäisen maailmansodan aikainen maalinnoitus Helsingissä: hoito-ohje. Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisuja 1996: 4.

Laine, Sirkku 1998. Ensimmäisen maailmansodan aikainen maalinnoitus Espoossa. Espoon kaupungin tekninen keskus.

Laulumaa, Nelli 2011. Mustavuoren tukikohdan I hoitosuunnitelma. Kulttuuriympäristön rekisteriportaali, Muinaismuistojen hoitorekisteri. Museovirasto.

Lavikkala, Raino 2013. Työpalvelun järjestämisen ongelmat yhdyskuntapalvelussa. Rikosseuraamuslaitoksen muistio 3.9.2013.

Linderborg 2006. Tukihenkilö yhdyskuntapalvelun suorittajien apuna. Yhteiskuntapolitiikka 71: 6.

Maaranen, Päivi 2001a (päivitysversio 2014). Arkeologisen kulttuuriperinnän hoito: linnoitteen hoidon suunnittelun ja toteuttamisen yleisohje. Museoviraston julkaisu.

Maaranen, Päivi 2001b (päivitysversio 2014). Arkeologisen kulttuuriperinnön hoito: hoidon toteuttamisen yleiset työturvallisuusohjeet. Museoviraston julkaisu.

Maaranen, Päivi 2001c (päivitysversio 2014). Arkeologisen kulttuuriperinnön hoito: hoito- ja käyttösuunnitelman laatimisohe. Museoviraston julkaisu.

Maaranen, Päivi 2002. Rajakylän tukikohta III: 8–10, hoidon yleissuunnitelma. Kulttuuriympäristön rekisteriportaali. Hoitorekisteri.

Maaranen, Päivi 2002. Viikin tukikohta VIII, yleissuunnitelma. Kulttuuriympäristön rekisteriportaali, Muinaismuistojen hoitorekisteri. Museovirasto.

Maaranen, Päivi 2007. Kivikko, tukikohta IV asemat 6–7 yleissuunnitelma. Kulttuuriympäristön rekisteriportaali, Muinaismuistojen hoitorekisteri. Museovirasto.

Maaranen, Päivi 2011. Helsinki, tukikohta XVII: 12 (Nuotiopuisto) 999000407. Museoviraston hoitoraportti.

Maaranen, Päivi 2014a. Museoviraston Kulttuuriympäristön suojelun osasto, erikoistutkija. Sähköpostiviesti 4.8.2014.

Maaranen, Päivi 2014b. Museoviraston Kulttuuriympäristön suojelun osasto, erikoistutkija. Sähköpostiviesti 11.8.2014.

Oikeusministeriö 2006. Päihdekuntoutus ja yhdyskuntaseuraamukset. Oikeusministeriön työryhmämietintö 2006: 19.

Rahikkala, Maarit 2008. Pohjois-Suomen aluetoimiston Oulun yksikön ryhmämuotoinen yhdyskuntapalvelukokeilu tammi-toukokuussa 2008. Koontiraportti.

Rappe, Erja 2014. Juuret vapauteen, Green care –koulutus Keravan vankilassa 14.4.2014.

Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2013.

Soininen, Olli 2014a. Museovirasto. Kulttuuriympäristön suojelun osasto, intendentti. Sähköpostiviesti 11.8.2014.

Soininen, Olli 2014b. Museovirasto. Kulttuuriympäristön suojelun osasto, intendentti. Sähköpostiviesti 18.9.2014.

Tyni, Sasu. 2014. Rikosseuraamusosaston Toiminnan kehitys- ja laatuyksikkö, Tietotuotanto, erikoistutkija. Sähköpostiviesti 1.4.2014.

## **LIITE 1**

### **Linnoitusalueiden hoidon työtehtäviin liittyvät riskit**

#### **Hoitotyöhön liittyvät vaarat:**

- Lasi- ym. terävä jäte, joka voi aiheuttaa leikkaushaavoja
- Rakennusjäte, naulaiset laudat ym. Vaarana pistohaavat
- Irtonaiset lohkarieet, lohkarieiden väliset kolot, jotka aiheuttavat kaatumisvaaran
- Terveystelliset riskit, jotka liittyvät huumeruiskujen neuloihin
- Kuiva roska, pölyävät kasvit ym. jotka aiheuttavat hengitystie- ja silmäoireita
- Roskien poltosta aiheutuva palovammavaara
- Kasvillisuuden raivauksessa käytetyt koneet, jotka voivat aiheuttaa vakavia vammoja
- Haketin raivausjätteen hävittämisessä, voi aiheuttaa leikkaus-, pisto- ja raapimavammoja
- Maa-ampiaisien pistot, erityisesti allergisille
- Käärmeet
- Aurinko ja helle, voivat aiheuttaa palovammoja tai nestehukkaa
- Korkeat pudotukset, esim. luoliin

Lähde: Maaranen Päivi 2001 (päivitetty 2014). Arkeologisen kulttuuriperinnön hoito hoidon toteuttamisen yleiset työturvallisuusohjeet. Kulttuuriympäristön suojele, Museovirasto.

## LIITE 2

### Tapaturmien ehkäisy

#### Välttämättömät suojavaarusteet:

- moottori- ja raivaussahan turvavarusteet (turvahousut, -takit ja -saappaat, viiltosuojäkäsineet, kypärät ja kuulosuojaimet)
- Turvakengät
- Turvakypärä
- Työkäsineet
- Suojalasit, hengityssuojaimet
- Työhaalarit tai muut ihoa suojaavat työasut
- Palokäsineet ja sammutuspeite (roskia poltettaessa)
- Ensiapupakkaus sisältäen metsurin turvapakkauksen ja kyypakkauksen

Lähde: Maaranen Päivi 2001 (päivitetty 2014). Arkeologisen kulttuuriperinnön hoito hoidon toteuttamisen yleiset työturvallisuusohjeet. Kulttuuriympäristön suojele, Museovirasto.

# KRIMINAALIHUOLLON TUKISÄÄTIÖN JULKAISUJA

Riitta Granfelt

## **Tuettua polkua vapauteen**

Selvitys Kriminaalihuollon tukisäätiön  
asumispalveluista ammatillisen tuen näkökulmasta  
(Raportteja 1/2007)

ISBN 978-952-99621-8-1 (nid.)

ISBN 978-952-99621-9-8 (pdf)

Anne-Maarit Antikainen

## **Sosiaalityön kehittäminen suljetussa vankilassa: kokemuksia Sukeva-projektista (Raportteja 1/2008)**

ISBN 978-952-67170-0-5 (nid.)

ISBN 978-952-67170-1-2 (pdf)

Maija Siltanen

## **ADHD:n kuntoutuksesta rikosseuraamusallalla**

(Raportteja 1/2009)

ISBN 978-952-67170-2-9 (nid.)

ISBN 978-952-67170-3-6 (PDF)

Tarja Sassi ja Petra Huhtimo

## **"Koettiin olevamme se perhe..." Vankiperheiden vertaisryhmätoiminnan BIKVA-arviointiraportti.**

(Monisteita 1/2009)

ISBN 978-952-67170-4-3 (nid.)

ISBN 978-952-67170-5-0 (PDF)

Liisa Uusitalo

## **SIISTISTI SIVILIIN – matalan kynnyksen ter- veysneuvonnan käynnistyminen vankiloissa**

TERVE-projektin loppuraportti  
(pdf 2009)

Marjatta Kaurala

## **Mitä kuuluu vangin läheisille? – Sosiaalisen tilanteen kartoitus**

(Monisteita 3/2009)

Jenni Tuulensuu

## **Omille jaloille – jalkautuvan vertaistalousneu- vonnan projekti 2006 – 2009**

(Monisteita 1/2010)

Hannakaisa Rynnänen

## **Seinien takana paljon työtä – Selvitys vankilasta vapautuvien vaikeasti asutettavien tukimahdolli- suuksista**

(Raportteja 1/2010)

Marjatta Kaurala, Veikko Kylämarttila

## **Rangaistuksesta vapautuvan kuntoutujan asema**

(Raportteja 2/2010)

ISBN 978-952-67170-8-1 (sid.)

ISBN 978-952-67170-9-8 (PDF)

Hannakaisa Rynnänen, Maarit Suomela

## **Lähelle – Selvitys yhteydenpitokäytännöistä ja niiden**

**mahdollisista esteistä vankien ja heidän läheis-  
tensä välillä.**

(Raportteja 1/2011)

ISBN 978-952-5929-02-7 (sid.)

ISBN 978-952-5929-03-4 (pdf)

Marjatta Kaurala, Veikko Kylämarttila

## **Kriminaaliasiamiestoiminnan arviointi ja kehitys- näköymät**

Monisteita 1/2011

Tarja Sassi

## **Suljettujen vankiloiden vanhempi-lapsi -tapaamistilat**

Monisteita 2/2011

Mirva Gullman, Kati Sunimento, Pirjo Poutala

## **Oppimisvaikeuksista vapaaksi -hankkeen loppuraportti**

Monisteita 3/2011

Maarit Suomela (toim.)

## **SOAP – Sijoitus ohjattuun asumiseen -hankkeen loppuraportti**

Monisteita 4/2011

Marjatta Kaurala

## **Restoratiivisen oikeuden kehittäminen vakavissa rikoksissa – erityisesti vankilakontekstissa**

Raportteja 1/2012

Tarja Sassi (Toim.)

## **Ehjä perhe – vankiperheiden vertaisryhmätoi- minnan opas**

Oppaita 1/2012

ISBN 978-952-5929-04-1 (sid)

ISBN 978-952-5929-05-8 (pdf)

Hanna Mäki-Tuuri

## **Jenginuorten rikosentorjuntahankkeen taus- taraportti: suomensomalien ja romanien yhteis- kuntaan sopeutumisen haasteita sekä katsaus**

**pohjoismaiseen jengikulttuuriin**

Monisteita 1/2012

ISBN 978-952-5929-13-3 (pdf)

ISSN 2323-5691

Salla Tenhovirta

## **Pääkaupunkiseudun maalinnoitukset rikosseu- raamusasiakkaiden työkohteena**

Monisteita 1/2014

*Tutustu kaikkiin säätiön raportteihin ja  
opas- sekä käsikirjoihin osoitteessa  
[www.krit.fi](http://www.krit.fi) -> Julkaisut*

**Kriminaalihuollon tukisäätiö**  
**Kinaporinkatu 2 E 39**  
**puh. 09 7743 610**  
**faksi 09 7743 6120**  
**toimisto@kritis.fi**  
**www.kritis.fi**  
**www.porttivapauteen.fi**